

Fondată: 1998
Anul XXI

ELANUL

Nr. 196
Iunie
2018

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Mitropolitul Veniamin Costachi - promotor al renașterii spirituale și naționale a românilor

Prof. dr. N. IONESCU

*„Un om mai sfânt și mai bun decât dânsul n-a mai ținut în mână cârja de episcop român.”
(N. Iorga)*

Comemorarea făuritorilor Marii Uniri și a contribuției majore a acestora la îndeplinirea idealului național în Anul Centenarului Marii Uniri, constituie un prinos de recunoștință și un prilej pentru generația actuală de a cunoaște mai bine virtuțile lor, ei fiind chipuri de lumină și întărire a vieții spirituale. În această direcție, Biserica Ortodoxă Română a avut o contribuție majoră la promovarea conștiinței naționale și a unității spirituale a neamului românesc. Ea a cultivat cu insistență în sufletele românilor conștiința că au aceeași obârșie ca neam, aceeași limbă și aceeași credință străbună.

Renașterea vieții bisericești în perioada de la revoluția lui Tudor Vladimirescu până la făurirea României întregite, s-a caracterizat prin revigorarea vieții spirituale și înlăturarea elementelor străine din cadrul bisericii autohtone. În Moldova, epoca modernă începe cu câțiva ani înainte de 1821, odată cu alegerea ca mitropolit a lui Veniamin Costachi, originar de pe meleagurile vasluiene, de la a cărui naștere se împlinesc în acest an 250 de ani.

Viitorul ierarh și cărturar s-a născut la 20 decembrie 1768 în satul Roșiești din ținutul Fălciului, (azi județul Vaslui), primind la botez numele de Vasile. Mitropolitul Veniamin Costachi era dintr-o familie de boieri moldoveni, un strămoș al său fiind vornicul Boldur, unul din sfetnicii lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Tatăl său se numea Grigori Costachi, zis Negel, iar mama sa, Maria, era din familia Cantacuzinilor, care de asemeni a dat oameni de seamă în viața politică și culturală a Țării Românești și a Moldovei.

- continuare în pagina 4 -

Simpozion Național VENIAMIN COSTACHI Mitropolitul Moldovei

250 de ani de la naștere (1768–1846)

Gheorghe CLAPA

În urmă cu 250 de ani, în anul 1768, în satul Roșiești, județul Vaslui, s-a născut Veniamin Costachi, cel care avea să devină mitropolit al Moldovei, cărturar și traducător, organizator de școală românească, „Luminător al Moldovei”.

Consiliul Județean Vaslui, Primăria Comunei Roșiești, Societatea Filatelică „Tutova” – Filiala Bârlad, Școala Gimnazială „Veniamin Costachi” Roșiești, Consiliul Local Roșiești, Biblioteca Județeană „Nicolae Milescu Spătaru” Vaslui, Parohia Roșiești și Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui au organizat în zilele de 29-30 iunie 2018 o serie de manifestări care au avut ca scop cinstirea memoriei acestui deschizător de drumuri. În anul centenarului Marii Uniri am fost alături de aceste evenimente de înaltă trăire spirituală și patriotice, care serbează o treaptă a devenirii noastre naționale.

Veniamin Costachi, mitropolit al Moldovei, cărturar și traducător în limba română, supranumit „luminătorul Moldovei”, s-a născut la 20 decembrie 1768, în satul Roșiești, județul Vaslui. După obiceiul timpului, Veniamin a început învățătura cu un dascăl grec în casa părintească de la Iași, apoi a fost dat la Academia Vasiliană de la Iași, îmbrățișând viața călugărească de la Mănăstirea Neamț, la vârsta de 15 ani. Astfel, la vârsta de 21 de ani ajunge egumen la mănăstirea Sfântul Spiridon din Iași, iar la 24 de ani este ales episcop de Huși. În anul 1803, după moartea lui Iacob Stamate, este numit mitropolit al Moldovei. În această demnitate, Veniamin duce o activitate neobosită și se arată totdeauna însuflețit de cea mai mare dragoste pentru țară. După înlăturarea regimului fanariot, Veniamin Costachi a creat noi perspective pentru dezvoltarea culturii și a învățământului de toate gradele în limba română.

- continuare în pagina 6 -

Un detaliu puțin știut: mitropolitul Veniamin Costachi al Moldovei, colecționar paleontolog

Prof. univ. dr. Vlad Aurel CODREA

Răspântia dintre veacurile XIII și XIX și cu precădere prima jumătate a celui din urmă au fost fără îndoială, timpuri tulburi în Moldova. Pentru așa vremuri, devine potrivit înscrisul mai timpuriu al cronicarului Miron Costin: *“Iară nu sîntu vremile supt cărma omului, ce bietul om supt vreme”*. Astfel de timpuri a trăit cel ce a fost Vasile Costachi (n. 20 dec. 1768 – d. 18 dec 1846), mai binecunoscut sub numele său de monah - Veniamin, dobândit la Huși de la episcopul Iacob Stamati. Născut din părinte moldovean de viță boierească (numele familiei fiind la origine Boldur, schimbat subsecvent în cel cu rezonanțe grecești, Costachi), avea ca mamă o reprezentantă a familiei cu rădăcini bizantine nobile desigur, Cantacuzino (Beguni, 2009). Așadar e lesne de înțeles pentru ce limba greacă a deprins-o probabil încă din adâncă pruncie, fiindu-i mai apoi de mare folos în traducerea unor scrieri bisericești în care s-a și remarcat de altminteri, rămânând prin ele în istoria literaturii române ca editor dar îndeosebi ca traducător Spiridon, 2011). Tipăriturile sale au venit în întâmpinarea nevoii pentru astfel de lucrări legate de rândurile bisericești, dar și a dorinței de cunoaștere a poporului, în concordanță cu ideile iluministe ale epocii. Era Epoca Luminilor, mai vremelnic manifestată în Ardeal prin Școala Ardeleană care a adus în percepția colectivă originile latine ale Neamului Românesc, manifestă în Principate ceva mai târziu în raport cu spațiul intracarpatic, îndeosebi în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în principal din cauza domniilor fanariote și a opresiunii otomane. Viața Mitropolitului Costachi a traversat timpurile tulburi ale Eteriei grecești cu toate ororile legate de fanatismul aceastei mișcări, apoi tranziția de la domniile fanariote la cele pământene, el stingându-se cu puțină vreme înaintea altui an de referință, 1848.

Ar fi nepotrivit prin prisma specializării mele să insist aici asupra realizărilor – deloc puțin numeroase și cu siguranță nu neînsemnate – pe plan bisericesc, politic ori cultural ale lui Veniamin Costache, care în momentul trecerii la cele veșnice dobândise deja înalte demnități precum: ieromonah mare eclesiah al catedralei ieșene - la o fragedă vârstă -, arhimandrit, egumen, episcop de Huși și Roman, mitropolit al Sucevei și Moldovei... Pe plan politic a fost caimacam (loțitor de domn al Moldovei), cu toată apăsarea responsabilității derivate dintr-o astfel de demnitate. Ceea ce reține atenția îndeosebi este sprijinul pentru școala românească, pe care a încurajat-o prin măsuri culturale și financiare. Toate aceste aspecte le putem afla deja frumos conturate în scrierile biografilor care au abordat personalitatea marelui ortodox despre care facem aici scriere (e.g. Pacurariu, 2008; Beguni, 2009; Spiridon, 2011).

Ceea ce doresc a sublinia în aceste pagini se referă la un aspect cu siguranță mai puțin cunoscut legat de

personalitatea amintită: preocuparea – și de ce nu, poate pasiunea - sa de colecționar. Dintre cele ajunse până la noi după trecerea a aproape două veacuri de la trecerea sa în neființă, sunt de remarcat câteva piese paleontologice aflate astăzi în zestrea patrimonială a Muzeului de Istorie Naturală din Iași. Înființat în 1834 de un grup de entuziaști membri ai Societății de Medici și Naturaliști din Iași drept cel dintâi astfel de muzeu din Principatele Române, reunea în colecțiile de la începuturi și piese donate de Veniamin Costache, între care rețin atenția câteva oase de mamut și rinocer lânos, care ar fi fost aflate atârând pe post de contragreutăți la o fântână cu cumpănă din Râșca, în ținutul Fălticenilor (Macarovici, 1938; Eufrosin, 1942; Codrea, 1995). O astfel de utilizare face ca și astăzi aceste oase să fie încorsetate în benzi de fier, care au permis a fi astfel atârdate. Din fericire pentru posteritate, fosilele în discuție care altminteri s-ar fi pierdut, au rămas pe această cale în colecțiile muzeului ieșean și pot fi astfel examinate și astăzi. Cazul devine cu atât mai fericit dacă este să judecăm după soarta multor colecții muzeale îndeosebi din spațiul extracarpatic, în care numeroase piese paleontologice au fost fie pierdute, fie rătăcite printr-un cotlon de depozit muzeal pentru îndelungate perioade de timp. Dacă este să privim prin comparație, în Transilvania primul muzeu de științele naturii deschis publicului larg, cel de la Colegiul Reformat din Aiud a devansat cu decenii muzeul ieșean (Codrea & Mărginean, 2008).

Care era rostul reunirii într-o colecție personală a fosilelor aflate astăzi în clădirea Roset din Iași este dificil de deslușit, atâta timp cât cu toate străduințele, nu am aflat vreun înscris care să limpezească acest aspect. Însă este de domeniul evidenței că din moment ce le-a reunit într-o colecție, colecționarul în discuție avea percepția semnificațiilor și valorii fosilelor respective, motiv pentru care le-a și donat de îndată ce un muzeu de istorie naturală a început să existe la Iași.

Mai departe putem doar presupune, iar supozițiile poartă cel mai adesea o încărcătură de subiectivitate care poate îndrepta concluziile spre nefasta zonă a speculativului... Însă nu putem omite că în epoca istorică la care am făcut referire existau încă reverberațiile modei cabinetelor de curiozități, inițiată în Europa încă din vremea Renașterii, ca "atracții pentru oamenii bogați ca și cale de a-și etala bogăția, dar de asemeni ca și dorință pentru cunoaștere și educație" (Sasu, 2017). Aceste cabinete (*studiolo*, *Kunst und Wunderkammer*, *Chambre de merveilles*) au supraviețuit sub aspectul interesului de care se bucurau până târziu, la începuturile secolului al XIX-lea, când treptat ies din modă și sunt substituite de către muzeele propriu-zise. Mai mult decât atât, au constituit uneori chiar nucleele din care muzee de științele naturii s-au înfiripat. La origini, erau

camere (adeseori însă, ansambluri interioare mult mai vaste) ori piese de mobilier (iar în anumite situații, când forța financiară a posesorului era mai modestă, erau înlocuite pur și simplu cu tablouri care redau pe pânză piesa de mobilier și conținutul găzduit de rafturile ei - exemplu clar în care dorința, a depășit puțința...), în care se aflau reunite într-un amestec heteroclit: curiozități naturale ("*naturalia*") precum minerale (un interes aparte îl suscitau acelea care se aflau în sfera interesului alchimiștilor), fosile, ori pur și simplu formațiuni minerale cu un plus de culoare sau formă (precum bunăoară unele concrețiuni, care intrau în marea categorie numită de înțelepții vremii, *ludus naturae*), varii animale sau plante naturalizate provenite îndeosebi din regiuni exotice, apoi artefacte ("*artificialia*") scoase la lumină din săpături (care într-o primă abordare erau alăturate în devălmășie fosilelor, pur și simplu fiindcă proveneau dintr-o *fossa*, dintr-o groapă), obiecte de artă cu diferite vechimi, aparate de investigație științifică, automate etc., la care se mai adăuga așa-numita "*exotica*" (Boda, 2008). Nu de puțină prețuire se bucurau așa numitele monstruoziități, precum cele care pot fi vazute și astăzi la Muzeul de Științele Naturii din Aiud: specimene naturalizate de animale cu două capete ori cu mai multe picioare. Așadar, pornind de la această modă existentă printre fie printre potențații vremii (nobili, oameni aflați pe diferite funcții administrative, prelați etc.), cei erudiți sau cei având doar cu aspirații spre erudiție, putem presupune și o apetență în context care l-a inspirat pe Veniamin Costachi spre alcătuirea unei astfel de colecții. Pentru o față bisericească de anvergura sa, cu o educație care cultivă smerenia ca și calitate de prețuit, este mai mult ca sigur că o astfel de colecție a avut la bază mai degrabă dorința de cunoaștere și educație a aproapelui, nicidecum aceea de a etala ostentativ bogăția. Costachi a avut cu siguranță aspirația de a crește în cunoaștere pe care o prețuia, asemeni altor contemporani "luminați". Oricum, așa cum am arătat, cu două secole în urmă această modă a cabinetelor de curiozități începuse deja să pălească, însă colecțiile personale deveneau mai numeroase, constituind nuclee din care viitoare muzee s-au dezvoltat.

Fascinația pe care fosilele – îndeosebi cele de vertebrate – au exercitat-o în întregul continent european este binecunoscută. Îndeosebi oasele și dinții de proboscidiieni, cu precădere de mamut – care se găseau frecvent, la fel ca și astăzi, ieșind la iveală după marile viituri din aluviunile teraselor râurilor ori prin intervenție umană, din diferite săpături pentru fundații – erau prețuite, fiind păstrate adeseori într-o ferecătură metalică, în biserici, cetăți, castele, primării. Pentru așa numitul "Bazin Carpatic", pornind de la o serie de referințe, Vörös (1983) a realizat un sumar cu menționarea unor localități, ilustrând și câteva oase și dinți de mamut prinse în ferecături de fier: un molar, o coastă și un bazin de mamut păstrate în turnul orașului Győr, ori un femur aflat în clădirea primăriei orașelului Pászto (ambele, în Ungaria). Pentru România, reține atenția un rest de mamut aflat pe timpuri la Timișoara (Griselini, 1780), sau dinți ai aceluiași ierbivor pleistocen dintr-o biserică de la Sibiu (Vette, 1673).

Uneori în spațiul intracarpatic, chiar legende ale locului se împleteau pornind de la câte o astfel de fosilă. Ca exemplu poate fi adus fragmentul frontal de craniu de bovid păstrat într-o casetă de lemn și sticlă, deasupra uneia dintre intrările în Mănăstirea Hodoș Bodrog, de lângă Arad. Potrivit legendei, un taur din turma unui păstor ar fi săpat în pământ cu cornul și ar fi adus la lumină a sfântă icoană. Parte din craniul taurului ar fi cel expus și astăzi la mănăstire. Judecând însă după dimensiuni și după morfologia coarnelor (observații personale), fragmentul în discuție ar reveni unui bizon de stepă (*Bison priscus* Bojanus), ierbivor de talie mare care a populat spațiile deschise stepice din Pleistocenul Superior în etapele reci ale ultimului glaciator (Weichsel/Würm). El a dispărut din țara noastră la în etapa ameliorărilor climatice petrecute la începutul Holocenului, așadar cu mult înaintea apariției Creștinismului. Însă, frumusețea legendei legată de mănăstirea arădeană face ca ea să merite a fi perpetuată, trecând peste adevărul științific care extrem de exact, rămâne sec, lipsit de savoare pentru publicul larg.

Pentru poporeni, oasele mari descoperite în pământ nu ar fi fost altceva decât dovezi ale existenței oamenilor giganți ("urieșilor"; subiect cu vizibilă creștere de interes în ultimii ani îndeosebi în mass-media românească și nu numai, dar care nu are neapărat legătură temeinică cu paleontologia), fiind numite în anumite regiuni precum Oltenia și "oase de jidovi". Cu prilejul publicării mastodontului de la Stoina-Dolj, Demetrescu & Nicolaescu-Plopșor (1929) au realizat o ilustrativă descriere pe acest subiect care merită reluată cu acest prilej: "Săteanul nostru cunoaște sub numele de *oase de jidovi* oasele mari ale marilor animale dispărate. Jidov

însemnează mare, uriaș. Nepriceput într'ale zoologiei, săteanul atribuie aceste oase unor oameni uriași, care cu pasul lor mare, treceau deacurmezișul văilor, rezemând un picior pe un vârful de deal și aducând pe celălalt pe înălțimea din față" (p. 4). Astfel de oase și dinți atunci când apar, nu pot fi ignorate de localnicii impresionați de mărimea lor, ei încercând să și le explice după propriul nivel de instruire. Ori cum geologia în general, iar paleontologia în special rămân din ce în ce mai tainice publicului larg îndeosebi din cauza ignorării acestor discipline în școală, și explicațiile care ne este dat să

le aflăm sunt pe măsură! Având în vedere utilizarea specificată pentru resturile de mamut ajunse în posesia lui Costachi – greutăți la cumpăna unei fântâni -, este cât se poate de clar că pentru poporeni din Râșca interesul pentru aceste oase era legat de considerente cât se poate de pragmatice, nicidecum științifice. De aceea, meritul de la le fi recuperat și repune la cuvenitul loc al prețuirii lor ca rarități, îi revine în exclusivitate marcantei personalități moldovene, fără de care aceste fosile ar fi fost cu siguranță iremediabil pierdute. Așa însă, ele pot fi văzute, admirate de cei profani întru paleontologie sau studiate de din ce în ce mai puțin numeroșii paleontologi profesioniști, chiar la trecerea atâtor ani de la găsirea lor. Iar pasiunea de colecționar a lui Veniamin Costachi devine în fața acestor dovezi una cât se poate de evidentă. Fosilele de vertebrate cuaternare de la muzeul ieșean aduc o lumină aparte asupra preocupărilor mitropolitului moldovean. Un detaliu uitat în bună parte pe măsură ce inexorabil iată, timpul a trecut...

Bibliografie

Beguni M., 2009. Veniamin Costachi: reperes généalogiques, l'enfance, l'adolescence et les premières années de la maturité. *Codrul Cosminului*, 15: 81-96.

Boda G., 2008. Muzeele din Transilvania între 1817 și 1905. Ed. Samuel, 266 pp., Mediaș.

Codrea V., 1995. Evoluția, semnificațiile stratigrafice și descrierea monografică a Ceratomorphelor din România. Teză de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, 370 pp., Cluj-Napoca/Nepublicată/.

Codrea V., Morărescu G., 2008. *Catalogus Raritatum et Benefactorum*, A Representative Manuscript from the Beginnings of the Museum of Natural Sciences in Aiud. *Philobiblon*, XIII: 583-593, Cluj-Napoca.

Costin M. Letopisetul Țării Moldovei de la Aaron-Vodă încoace, de unde este părăsit de Urêche Vornicul de Țara de Giosu, scos de Miron Costin Vornicul de Țara de Giosu în oraș în Iași, în anul de la Zidirea Lumiei 7183, iară de la Nașterea Mîntuitorului Lumii, lui Iisus Hristos, 1675 meseța...dni.

Demetrescu M., Nicolaescu-Plopșor C.S., 1929. Mastodonul de la Stoina-Dolj. *Cercul Științific Craiovean, Memoriile Muzeului Regional al Olteniei*, I, Mem. VII: 3-18, Ed. Scrisul Românesc, Craiova.

Eufrosin C., 1942. Un crâne de *Rhinoceros (tichorhinus) antiquitatis* Blum. provenant de Hulubăț, départ. Vaslui. *Buletinul Societății Române de Geologie*, V: 96-104, București.

Griselini F., 1780. Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei. Editura Facla, 336 pp, Timișoara.

Macarovi N., 1938. Sur les mammifères fossiles de Giurcani (dép. Fălciu). *Annales scientifiques de l'Université de Jassy (Sciences naturelles)*, XXIV/2: 403-408, Jassy.

Pacurariu M., 2008. Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. 3, ed. a 3-a, Trinitas: 9-24, Iași

Spiridon E., 2011. Aspecte ale receptării vieții și activității Mitropolitului Veniamin Costache. Receptarea Sfintei Scripturi: între filologie, hermeneutică și traductologie. Lucrările Simpozionului Național „Explorări în tradiția biblică românească și europeană”, I: 367-375, Iași.

Vette G., 1673. Caeterum dracones volantes in Transsylvania. In: Vollgnad H: De draconibus Carpathicis et Transsylvanicis. *Miscell. Cur. Medico-phisica acad. Naturae curios. Dec. Anni IV Obs. CLXX. 1673: 226-229, Lipsia-Francofurt.*

Vörös I., 1983. Elephantiden-Reste aus dem Karpathenbecken. *Fragmenta Mineralogica et Palaeontologica*, 11: 61-84, Budapest.

Mitropolitul Veniamin Costachi - promotor al renașterii spirituale și naționale a românilor

- urmare din pagina 1 -

Frații viitorului mitropolit earu: Matei, ajuns mare postelnic; Constantin, călugărit sub numele de Chesarie din Episcopia Romanului, și Elena, călugărită sub numele de Ecaterina- a fost stareță la Mănăstirea Socola, apoi timp de 30 de ani, stareță la Agapia (1804-1834).

Veniamin Costachi a început învățătura cu un dascăl grec în casa părintească de la Iași, unde se stabilise familia sa, apoi a fost dat la școala grecească de la Mănăstirea Trei Ierarhi. Nefiind mulțumit de învățătura de acolo, se retrage la Mănăstirea Neamț, atras de faima starețului Paisie¹. Văzând dragostea sa pentru viața călugărească, tatăl său l-a dat în grija episcopului Iacob Stamate de la Huși , care l-a tuns în monahism sub numele de Veniamin, în anul 1873, la vârsta de 15 ani. Trei ani mai târziu, după moartea tatălui său, este hirotonit ierodiacon, iar în 1788, mitropolitul Leon Gheucă l-a chemat în slujba Mitropoliei din Iași, unde l-a hirotonit ieromonah și hirotesit arhimandrit și rânduit ca mare ecleiarh al catedralei din Iași. În martie 1789 a fost

numit egumen la Mănăstirea Sfântul Spiridon din Iași, deținând această slujbă timp de trei ani. La 26 iunie 1792 a fost ales episcop de Huși în locul lui Iacob Stamate, trecut în scaunul mitropolitan de la Iași. Realizările în această eparhie, învățătura , blândețea, evlavia și dragostea față de păstoriții săi au dus la alegerea lui Veniamin Costachi în scaunul vlădicesc de la Roman, la 1 iunie 1796, după moartea episcopului Antonie.² La 18 martie 1803 a fost ales în scaunul vacant al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, păstorind aproape 40 de ani, însă cu două întreruperi: prima între 1808-1812 și a doua între 1821-1823.

În anii 1806-1812 are loc un nou război între ruși și turci. Țările Române sunt ocupate de ruși și mitropolitul Veniamin Costachi a devenit locțiitor de domn (caimacam). Dar la scurt timp a ajuns la neînțelegeri cu noua stăpânire și s-a retras la Mănăstirea Neamț, conducând de aici treburile mitropoliei. În timpul șederii lui aici, a înființat o tipografie, aducând câțiva meșteri

1 N. Ciudin, *Personalități istorice*, Iași, p. 510.

2 *Ibidem*.

de la tipografia mitropolitană din Iași. Prin tratatul de pace de la București din 16 mai 1812, Imperiul Rus răpește Moldovei Basarabia și noul domn al țării, Scarlat Calimachi, l-a rechemat în scaunul mitropolit pe Veniamin Costachi, la 6 octombrie 1812.

A doua retragere a mitropolitului Veniamin a avut loc în anii 1821-1823, cu prilejul Eteriei, când mitropolitul a făcut tot ce a putut pentru apărarea poporului. În 1823 și-a reocupat scaunul arhieresc sub domnia lui Ioniță Sandu Sturdza, păstorind încă două decenii până la la 18 ianuarie 1842, când s-a retras definitiv din această demnitate, din cauza amestecului guvernului în treburile bisericești.

Bogata activitate a mitropolitului Veniamin Costachi cuprindea variate domenii ale vieții culturale și spirituale. A fost ctitor și îndrumător al școlilor naționale, înființând la 1 septembrie 1803 un seminar la Socola, iar mai târziu Academia Mihăileană de la Iași. Pentru maicile mutate de la Socola la Agapia, înființează la 26 iulie 1803, o școală de fete în limbile greacă și română. Reușește să-l convingă pe domnitorul fanariot Alexandru Moruzi să emită faimosul hrisov din 24 mai 1803, care cuprindea următoarele dispoziții:

Se instituia pentru conducerea școlilor o eforie compusă din mitropolit și doi boieri mari;

Se înființau șase școli românești județene în principalele orașe ale Moldovei;

Școlile erau deschise pământenilor și străinilor, bogaților și săracilor, iar pentru copiii lipsiți de mijloace se instituia un număr de burse;

Pe lângă taxa de patru lei, percepută de la preoți pentru întreținerea școlilor, se va lua și din visteria țării o sumă însemnată.³

Așadar, mitropolitul Veniamin Costachi urmărea cu ardoare introducerea limbii române în învățământul din Moldova și în toamna anului 1824 deschide la Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi o școală începătoare (elementară) în limba națională. În calitatea sa de prim episcop și conducător al învățământului public din Moldova a fost călăuzit de un înalt patriotism, aducând o contribuție însemnată la organizarea școlilor și la renașterea culturii naționale în Moldova. Opera de pionierat a mitropolitului Veniamin și a marelui cărturar Gheorghe Asachi a însemnat începutul unei noi epoci în istoria culturii românești. Mitropolitul Veniamin a sprijinit și activitatea editorială. A refăcut vechea tipografie de la Iași și a înființat una nouă la Mănăstirea Neamț în 1807, unde au apărut numeroase cărți religioase, dintre care amintim: *Istoria Scripturii Vechiului Testament*, Iași, 1824, *Istoria Scripturii celei noi*, Iași, 1824, *Iubitorul de înțelepciune*, Iași, 1831, *Pidalionul*, Neamț, 1844.⁴ Consemnăm și faptul că la 27 decembrie 1816, cu binecuvântarea și în prezența sa, a avut loc prima reprezentare teatrală cultă la Iași. A sprijinit și încurajat apariția primei gazete din Moldova, *Albina românească* (1829-1858), condusă de Gheorghe Asachi.

Frumoasa operă de luminare a poporului era însoțită de o credință puternică în Dumnezeu și de o

nemărginită dragoste de oameni. Încă din tinerețe, de când era egumen la Mănăstirea Sfântul Spiridon, s-a dedicat ajutorării bolnavilor, mănăstirea având și un spital. Când era episcop la Roman, a ajutat farmacia din oraș cu 80 de pungi de bani, iar la Iași plătea medicii să trateze pe cei săraci.

Pentru credicioșii săi din Iași și prestigiul mitropoliei a pus temelia actualei catedrale mitropolitane cu hramul Întâmpinarea Domnului și Sfânta Paraschiva, ale cărei lucrări au început în primăvara anului 1833. Marele ierarh Veniamin mărturisea că scopul întregii sale activități a fost ca „românii să aibă în cer un Dumnezeu și pe pământ o patrie”. În condiții vitrege a fost de două ori caimacam al Moldovei.

După o activitate de aproape șase decenii în slujba bisericii și a țării, mitropolitul V. Costachi s-a văzut nevoit să se retragă din scaun la 18 ianuarie 1842, la mănăstirea Slatina. Simțindu-și sfârșitul aproape, la 8 ianuarie 1844 și-a scris testamentul, în care amintea de activitățile săvârșite în timpul vieții și lăsa bunurile pe care le mai avea Mitropoliei Moldovei, mănăstirilor Slatina și Agapia. Și-a dat obștescul sfârșit la 18 decembrie 1846, la vârsta de 78 de ani, fiind îngropat lângă biserica mănăstirii Slatina. La 30 decembrie 1886, rămășițele sale pământești au fost așezate în catedrala mitropolitană din Iași, prin grija mitropolitului din acea vreme, Iosif Naniescu, recent canonizat de Biserica Ortodoxă Română.

Studiind viața și strădaniile mitropolitului Veniamin Costachi, ne dăm seama cât de îndreptățite sunt cuvintele scrise în testamentul său: „tot ce mi-a stat în putință am făcut, cu sfatul și cu fapta, ca să sporesc sufletește și materialicește înflorirea Sfintei Biserici și a Patriei”. Viitorul arhiepiscop Filaret Scriban scria despre marele ierarh și cărturar: „Moldova a avut în cele politice un domn mare, pe Ștefan-Vodă, iar în cele bisericești un mitropolit mare, pe Veniamin Costachi.” În semn de recunoștință, astăzi Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț și Școala Gimnazială din satul natal, Roșiești, județul Vaslui, îi poartă numele. De asemenea, imaginea sa este prezentă în lucrările artiștilor plastici contemporani, iar numeroase mănăstiri și schituri din Moldova, între care Agapia, Durău, Sihăstria, Neamț sau Slatina îl consideră mare ctitor.

Desigur, demersul nostru nu este exhaustiv, el este perfectibil și reprezintă un pas pe calea cunoașterii unei personalități marcante care s-a pus în slujba propășirii neamului românesc, în lupta pentru unitate națională și spirituală.

Bibliografie selectivă:

- Ciudin, Nicolae, *Personalități istorice*, Iași, 2017
- Iorga, Nicolae, *Viața și faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costache*, București, 1907
- Păcurariu, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Editura Univers Enciclopedic, Ediția I, București, 1996.
- Porcescu, Scarlat, *Episcopia Hușilor, pagini de istorie*, Roman, 1990.

3 Nicolae Iorga, *Viața și faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costache*, București, 1907, p.35

4 *Ibidem*.

Simpozion Național VENIAMIN COSTACHI Mitropolitul Moldovei

- urmare din pagina 1 -

Astfel, în calitatea sa de prim episcop și conducător al învățământului public din Moldova, a adus o contribuție efectivă la organizarea școlilor și la renașterea culturii naționale. Din anul 2010 Școala Gimnazială din Roșiești îi poartă numele.

Sâmbătă, 30 iunie 2018, între orele 9.00–9.30, a avut loc primirea invitațiilor la Biserica „Pogorârea Sfântului Duh” din satul Roșiești.

Între 9.30–10.00, parastas și dezvelirea plăcii comemorative la bustul lui Veniamin Costachi.

Vernisajul expoziției filatelice și medalistică”.

Expoziție

Colecționari: ofițer marină Gheorghe Gâlcă (Bârlad), preot dr. Florin Țușcanu (Roman).

A prezentat: dr. Laurențiu Chiriac, muzeograf la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

Organizatori: prof. dr. Ramona Maria Mocanu, directorul M.J. Vaslui, prof. dr. Cristian Onel, directorul Școlii Gimnaziale „Veniamin Costachi” Roșiești, dr. Laurențiu Chiriac.

Printre invitații de onoare s-a aflat și Dumitru Buzatu, președintele Consiliului Județean Vaslui.

Expoziția a fost organizată și vernisată în incinta școlii din Roșiești în prezența P.S. Ignatie, episcop de Huși, urmând traseul firesc: biserică, bust, expoziție, troiță, cămin.

Cu ocazia vernisajului expoziției „Mitropolia Moldovei ilustrată în maximafilie și medalistică” au avut loc două evenimente de excepție. Pictorul

Nicolae Suci, prof. univ. dr. la Universitatea de Nord din Baia Mare, cu rădăcini în județul Vaslui (com. Banca, satul Sârbi), șef de promoție al Conservatorului „GEORGE ENESCU” din Iași, Facultatea de Muzică și Arte Plastice, specializarea Pictură – Restaurare – Profesor de desen (promoția 1981), cu ocazia sărbătoririi mitropolitului Veniamin Costachi, a donat Școlii Gimnaziale din Roșiești un tablou înfățișându-l pe marele mitropolit.

În cadrul aceluiași eveniment a fost dezvelit un basorelief reprezentându-l pe mitropolitul Veniamin Costachi, lucrare realizată de sculptorul **Dorinel Filichi**, profesor de sculptură la Liceul Pedagogic „Ioan Popescu” din Bârlad. Lucrarea, la fel ca și tabloul realizat de pictorul Nicolae

Suciu, a intrat în patrimoniul Școlii „Veniamin Costachi” din Roșiești.

Dr. **Laurențiu Chiriac** a prezentat expoziția „Mitropolia Moldovei ilustrată în maximafilie și medalistică”, cuprinzând cărți poștale și ilustrate maxime ale unor biserici și mănăstiri importante din cadrul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, pe care se găsesc aplicate mărci și ștampile în strânsă concordanță cu subiectul, locul și timpul ilustrației. Maximafilia este una dintre ramurile filateliei care însumează preocupările unui filatelist, cartofil și marcofil (colecționar de ștampile). Condițiile pe care trebuie să le îndeplinească ilustrata maximă sunt stricte: marca poștală trebuie să fie fără defecte, să aibă putere de francare prin corespondență; cartea poștală trebuie să prezinte cea mai bună concordanță posibilă cu subiectul timbrului; ștampila trebuie să fie în dublă concordanță cu marca aplicată pe cartea poștală; marca poștală trebuie să aibă aplicată numele localității (în strânsă legătură cu subiectul mărcii), iar data de pe ștampilă să fie cât mai apropiată de data emiterii timbrului.

Plachetele și medalile jubiliare ale unor importante și vechi lăcașe de cult din cadrul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, dar și existența unor cărți de cult din secolele XIX-XX denotă importanța pe care religia a avut-o și o are în viața de zi cu zi a credincioșilor în spațiul de la est de Carpați. Medalistica care scoate în evidență bisericile și mănăstirile din Moldova arată o preocupare a

Mitropolitul Veniamin Costachi,
tablou realizat de pictorul Nicolae Suci

Mitropolitul Veniamin Costachi,
sculptură de prof. Dorinel Filichi

colecționarilor pentru descrierea medaliilor și plachetelor jubiliare, descifrarea legendelor lor și descoperirea materialelor din care sunt confecționate, precum și a împrejurărilor, motivelor și a scopului emiterii acestor elemente numismatice.

Medaliile și plachetele jubiliare ale pasionatului colecționar ofițer Gheorghe Gâlcă din Bârlad constituie un prețios izvor istoric, căci ele transmit contemporanilor și urmașilor lor diverse momente ceremoniale privind aniversarea, comemorarea sau marcarea unor evenimente sau personalități din viața bisericească a Moldovei, imagini din trecutul acestor edificii de cult, dar și chipurile unor personalități cultural-artistice, politice și religioase care au înrâurit evoluția vieții religioase de la est de Carpați. Ele transfigurează – în mod simbolic – și prețuirea oamenilor pentru păstrarea credinței ortodoxe românești, dar și pioșenia lor în a-l slăvi cum se cuvine pe Dumnezeu.

Cărțile de cult vechi din această inedită expoziție aparțin colecționarului preot dr. Florin Țuscanu de la Arhiepiscopia Romanului și Bacăului, cel care a dorit să reflecte fascinanta epocă de naștere spirituală și culturală a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei pe care a păstorit-o marele mitropolit Veniamin Costachi.

Între orele 11.00–11.30 a avut loc sfințirea troiței din centrul satului Roșiești. Și-au adus aportul Corala „Fantasia” din Vaslui și Corul „Seminarului Teologic” din Huși.

Simpozionul „Veniamin Costachi – 250 de ani de la naștere” a avut loc în curtea primăriei din Roșiești, special amenajată, la prezidiu luând loc: P.S. Ignatie Mureșeanul episcop al Hușilor, academicianul Valeriu Matei, acad. Ion Hadârcă, prof. univ. dr. Cătălin Turliuc, prof. dr. Elena Monu, prof. Costin Clit, părintele secretar al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, vicepreședintele Consiliului Județean Iași și alții. Au lipsit acad. Răzvan Teodorescu și Î.P.S. Teofan, motivați.

Primarul Roșieștilor, Anea Florin, după o frumoasă și elegantă alocuțiune, a dat cuvântul acad. Valeriu Matei care, printre altele, a spus: „...Elev al Academiei domnești, în 1789 este egumen al mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, în 1792 episcop de Huși, apoi episcop de Roman, iar în martie 1803 este ales Mitropolitul Moldovei. Descindea din marea boierime moldovenească. Reorganizează învățământul, înființează seminarul de la Socola, trimite tineri dotați la studii în străinătate, printre care și pe Gheorghe Asachi, duce o susținută activitate de tipărire a cărților, participă la întocmirea Regulamentului Organic în 1828. În 1842 demisionează și se stabilește la Mănăstirea Slatina, ducând o viață aureolată de legendă. Nu este un literat, dar a contribuit la crearea unei atmosfere prielnice dezvoltării culturii și literaturii în Moldova...”.

Academicianul Ion Hadârcă a arătat că „Veniamin Costache (iunie 1792 – iunie 1796) este alesul lui Iacov Stamati, vrednic înlocuitor al său în scaunul de la Huși, un bun cărturar, fiu al Fălcuiului, născut la 20 decembrie 1768 la Roșiești, făcut de Iacov ierodiacon al Episcopiei la numai 16 ani, ieromonah la 19 ani, egumen la „Sf. Spiridon” la 20 de ani și episcop de Huși la 23 de ani și jumătate – la 27 iunie 1792. În timpul lui Veniamin Costachi la domnie au fost Mihail Suțu și Alexandru Calimachi. După ce în 1793 își lasă numele însemnat pe piatra de deasupra ușii din stânga pridvorului catedralei – „S-au înnoit această sfântă Biserică de Sfinția Sa Kir Veniamin Kostache, Episcop al Hușului, la anul 1793” – la 1 iunie 1796 Veniamin trece la Episcopia Roman, iar în locul său este ales și hirotonit la 3 iunie 1796 ca episcop...”.

Prof. univ. dr. de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Cătălin Turliuc, a menționat faptul că: „Datorită condițiilor istorice, mitropolitul Veniamin a fost de două ori caimacam (locțiitor de domn). Rușii intrați în Moldova l-au silit să demisioneze și să stea retras până

Prof. dr. Cristian Onel, dr. Laurențiu Chiriac, preot Florin Țuscanu, Dumitru Buzatu, Î.P.S. Ignatie, Episcopu Hușilor

Primarul comunei Roșiești, Anea Florin și Î.P.S. Ignatie

Imagine din expoziția de numismatică, maximafilie și carte rară

la 1812, când a fost iarăși chemat de Adunare ca să ia conducerea, amestecul guvernului în afacerile bisericești l-au silit să se retragă în 1842, în timpul lui Mihail Sturdza, la Mănăstirea Slatina, unde a și murit după 4 ani”.

P.S. Ignatie Mureșeanul, episcop al Hușilor: „O latură a activității sale este și cea a ctitoririi de lăcașuri sfinte. În anul 1833 a inițiat construcția monumentalei Catedrale mitropolitane de la Iași care, mai târziu, avea să fie refăcută de unul din urmașii săi, Iosif Naniescu. Numeroase mănăstiri și schituri din Moldova, între care Neamț, Agapia, Miclăușeni, Durău, Sihăstria sau Slatina...”.

De la Veniamin Costache avem o sumă de traduceri de cărți, unele tipărite, altele manuscrise. Acestea sunt cărți dogmatice, cărți necesare serviciului bisericesc și lucrări de istorie bisericească. Iată opera sa: „Carte pastorală (contra luxului în îmbrăcăminte), 10 martie 1804; „Tâlcuirea celor șapte taine”, Iași, 1807; „Chiriadromion”, Mănăstirea Neamț, 1811; „Îndeletnicire iubitoare de Dumnezeu”, Iași, 1831; „Iubitorul de înțelepciune”, 1831; „Oglinda omului celui dinlauntru”, 1833; „Dumnezeieștile liturghii”, 1834; „Didahii sau cuvinte de învățătură”, 1837; „Piatra scandelei”, Iași, 1844; „Îndeletnicire despre buna murire”, Iași, 1845.

Doamna prof. dr. Elena Monu l-a fixat pe mitropolitul Veniamin în galeria promotorilor limbii române în școală și în diverse domenii ale culturii: presă, teatru, tipărituri religioase și laice. În anul 1803, Veniamin Costache i-a sugerat domnului Alexandru Moruzi să emită hrisovul de înființare a școlilor elinești și românești de la Galați, Focșani și Bârlad. L-a ajutat pe Gheorghe Asachi să deschidă (1814) învățământul politehnic în limba română; la inițiativa mitropolitului, în anul 1824, s-a înființat Școala Începătoare în limba română de la mănăstirea „Trei Ierarhi”, unde a fost profesor Gheorghe Săulescu. Pentru faptele sale, în manualele școlare din perioada interbelică mitropolitul era menționat, împreună cu Gheorghe Asachi și Gheorghe Lazăr, în categoria

personalităților care au pus bazele învățământului în limba română. De asemenea, mitropolitul a încurajat reprezentațiile teatrale în limba română, l-a ajutat pe Gheorghe Asachi să editeze „Albina românească” și, sub îngrijirea sa, a fost tipărită „Descrierea Moldovei”, prima ediție în limba română a lucrării domnului-cărturar Dimitrie Cantemir.

Domnul Dumitru Buzatu, președintele Consiliului Județean Vaslui, în alocuțiunea sa, a arătat: „Luată în mare, într-o vreme când granițele dintre diferitele manifestări ale culturii nu se croiseră încă, tot ce a făcut Veniamin Costachi se înscrie în marea operă de ridicare a unui neam la nivelul înțelegerii rostului învățăturii și culturii scrise în evoluția unei civilizații”.

Primarul Roșieștilor a înmănat celor prezenți diplome și medalii comemorative, dedicate celor 250 de ani de la nașterea lui Veniamin Costachi (1768-1846), Mitropolitul Moldovei. Amintim, printre cei care au fost răsplățiți cu medalia comemorativă, pe doamna inspector general prof. **Gabriela Plăcintă**, de la Inspectoratul Școlar Județean Vaslui, care a sprijinit desfășurarea în bune condiții a manifestării dedicate mitropolitului Veniamin Costachi.

Activitățile desfășurate cu ocazia sărbătoririi a 250 de ani de la nașterea mitropolitului Veniamin Costachi nu ar fi fost posibile fără implicarea directorului Școlii Gimnaziale „Veniamin Costachi” Roșiești, prof. dr. Cristian Onel, și a primarului Florin Anea, care a sprijinit în mod necondiționat ideea desfășurării acestui simpozion, contribuind la buna desfășurare a acestuia. Mulțumiri trebuie aduse și domnului Dumitru Buzatu,

președintele Consiliului Județean Vaslui, care a susținut această activitate.

Corul Seminarului Teologic din Huși a intonat cântecul „Mulți Ani trăiască!”.

Manifestările culturale excepționale, de anvergură națională, prilejuite de acest important eveniment s-au încheiat cu o agapă în incinta Căminului Cultural din comuna Roșiești, județul Vaslui.

Dezvelirea plăcii comemorative de la bustul mitropolitului Veniamin Costachi, Școala Gimnazială Roșiești

Consiliul Județean Vaslui
Primăria Comunei Roșiești
Consiliul Local Roșiești
Societatea Filatelică „Tutova” - Filiala Bârlad
Școala Gimnazială „Veniamin Costachi” Roșiești
Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

**MITROPOLIA MOLDOVEI
ILUSTRATĂ ÎN
MAXIMAFILIE ȘI MEDALISTICĂ**

POEZIA DE RITUAL ȘI CEREMONIAL. POETICA FOLCLORICĂ A OBICEIURILOR SECVENȚEI; SIMBOLISTICA CEREMONIALĂ (1)

Janeta IUGA

Poezia de ritual și ceremonial

Obiceiurile tradiționale cuprind un repertoriu poetic care se poate clasifica în două categorii de creații, raportându-le la originea și funcțiile pe care le pot îndeplini în cadrul acestor manifestări folclorice. Putem vorbi, după clasificarea realizată de Pavel Ruxândoiu, de:

a) o poezie care are un caracter ritual străvechi (cum e cazul orațiilor de nuntă și al cântecelor ceremoniale de înmormântare). Atât orațiile nuntă, cât și cântecele de înmormântare au evoluat de-a lungul timpului, căpătând funcții ceremoniale sau spectaculare. Acest repertoriu poetic nu este niciodată interpretat în afara obiceiurilor.

b) pe de altă parte, avem de-a face cu o poezie de o vastă răspândire, pentru care obiceiul sau ceremonialul nu devine decât un bun prilej de a fi interpretată.¹ Așadar, poezia obiceiurilor cuprinde atât poezia de ritual și ceremonial, cât și alte poezii specializate, care sunt strigăturile spre exemplu.

Ne vom opri atenția în cadrul cercetării de față asupra poeziei de ritual și ceremonial, întrucât aceasta ne interesează în măsura în care a conservat cel mai bine o serie de mituri, care stau la baza performării actelor rituale/ ceremoniale de astăzi.

Poezia de ritual și ceremonial este condiționată de contextul ceremonial, iar cunoașterea structurii și a semnificațiilor ei determină cunoașterea contextului și a funcțiilor specifice în care este integrată.

Poezia de ritual și ceremonial a luat naștere în cadrul obiceiurilor care o integrează. Între poezia de ritual și ritualul propriu-zis există o suită de similitudini, atât din punct de vedere structural, cât și semantic. De-a lungul timpului, omul colectivității tradiționale a demonstrat că se încrede nu doar în puterea gestului, ci și în puterea cuvântului; însă nu este vorba așa de un simplu cuvânt, ci de un cuvânt cum a fost el moștenit prin tradiție, un cuvânt bine conservat din generație în generație, un cuvânt care dă naștere actului magic bazat pe o gândire, la rândul ei, magică.²

Edward Tylor și James Frazer au elaborat teorii cu privire la acest tip de gândire și comportament uman. Astfel, „putem susține că gândirea magică nu creează reprezentări dincolo de obiectele sau fenomenele naturii, ci le atribuie lor însele o forță proprie, care acționează conștient, dar pe care omul o poate domina și asupra căreia poate acționa prin practici determinate [...]”.³ Spre deosebire de gândirea magică, gândirea mitică este dominată de credința într-o forță superioară, supranaturală, pe care omul nu o poate controla prin voința sa, fiind vorba deci de o „realitate a invizibilului” în termenii lui Pavel Ruxândoiu.⁴

Poetica folclorică a obiceiurilor secvenței (nașterea); simbolistica ceremonială

Nașterea constituie, în comunitățile tradiționale, un început, atât biologic, cât și social. Ritualul nașterii, ce are la bază o gândire simbolică, presupune trecerea din „lumea neagră” în „lumea albă”. Remarcăm faptul că în ceremonialul nașterii omul comunității tradiționale nu e preocupat de „lumea neagră” din care vine copilul, ci se concentrează pe funcția integratoare a ritualului, încercând să ofere copilului o trecere ușoară și o soartă bună.

Poezia ceremonialului de naștere este o poezie de integrare. Ea nu are un repertoriu foarte bogat, însă poate fi

analizată prin raportare la două categorii pe care le expun Mihai Pop și Pavel Ruxândoiu, astfel:

- o poezie magică de apărare împotriva forțelor ostile care ar putea să influențeze nefast destinul noului – născut;

- o poezie magică de urare, care este spusă cu scopul împlinirii destinului copilului într-un mod benefic.

Poezia nașterii are la bază mituri fundamentale, cum este mitul despre ursită și ursitoare. Acesta este reactualizat în cadrul comunității tradiționale din încercările omului de a influența în bine soarta copilului. Aceste încercări sunt realizate prin cuvânt și acțiune magică.⁵

Poezia magică de apărare cuprinde descântece pe care le rostește moașa pentru bunăstarea și sănătatea copilului. Mihai Pop și Pavel Ruxândoiu susțin că „[...] ele nu au o structură diferită de cea a descântecelor în genere. Când actul profilactic este orientat spre viitor, el capătă deja funcții de urare”.⁶

În actul ritual numit *Scalda copilului* întâlnim un limbaj neverbalizat, prin obiectele care se pun în scaldă nou-născutului. Este vorba aici de „[...] un limbaj poetic virtual [...], dar constituit după toate regulile gândirii metaforice: o poezie a obiectelor magice”:⁷ „[...] simbolismul unor obiecte puse în scaldă (oul, laptele, banii de argint, agheasma, busuiocul) este redat de zicala populară: Scump ca argintul./ Dulce ca mierea./ Bun ca pâinea./ Sănătos ca oul./ Rumene ca bujorul./ Atrăgător ca busuiocul./ Și alb ca laptele”.⁸

Poezia de urare este simplă ca structură, are un „caracter enumerativ”.⁹ Când moașa aruncă apa de la prima scaldă îi urează copilului următoarele: „S-a răsturnat covata./ Să trăiască nepoata./ Și s-a răsturnat deodată/ Să mai facă înc-o fată./ S-a răsturnat pe-un picior./ Să mai facă și-un fecior”.¹⁰ În Nadanova, când aruncau apa, mama și moașa spuneau: „Aruncăm apa la păr aici, să crească ca părul de-nalt! Ca un pom să fii frumos!”.

Descântecele pun în valoare forța magică a cuvântului rostit, a actului și a obiectului ritual, existând o puternică legătură între practica rituală și cea textual poetică. Interrelaționarea dintre cele două componente are în vedere scopul performării, finalitatea fenomenului, funcționând după o logică bine determinată.¹¹ Textele descântecelor evidențiază acțiunea, rolul practicianului în vederea îndepărtării forței negative. Remarcăm prezența pronumelui personal și a verbelor la persoana I, singular, care au o importanță de natură funcțională.

Un gest foarte relevant în practicile de anihilare a forțelor maligne îl constituie efectuarea semnului crucii de către performer. Acest gest este făcut cu mâna sau cu un cuțit, în dreptul părții afectate a bolnavului (astfel se întâmplă în descântatul „de izdat”).

În ceea ce privește performarea mesajelor magice, situația care se întâlnește cu precădere este cea în care „personajul” specializat feminin își intră în rol și se manifestă utilizând limbaje sincretice ce reflectă interrelația între „intenția comunicativă și finalitatea activității rituale desfășurate în beneficiul bolnavului”.¹² Majoritatea descântecelor au la bază o strategie de comunicare imperativ-vocativă. Această strategie cuprinde o serie de amenințări, formule adresate bolii: „ Du-te, depărtaeză-te./ Că de nu te-i depărta/ Eu cu secera te-oi secera/ Cu cuțitu’ te-oi spinteca...”.¹³ Verbele la imperativ sau conjunctiv cu valoare imperativă enumeră o serie de detalii cu privire la:

- caracteristicile bolii, simptomatologie specifică viziunii

imaginative a sătenilor din comunitatea tradițională;

- părți ale organismului din care trebuie alungată boala;
- zonele, locurile în care răul trebuie expulzat pentru a nu se mai întoarce.¹⁴

În special în descântecul „de deochi” întâlnim o serie de discursuri magice imprecatorii: „De-o fi deochiat/ De om/ Să-i crape călcâiele/ Să rămâie de pedeapsă./ De-o fi deochiat de femeie/ Să-i crape țâțele/ Să-i moară copiii de foame./ De-o fi deochiat/ De fată mare./ Să-i cadă cosițele/ Să rămâie de pedeapsă.”¹⁵ În acest text remarcăm un discurs simetric, care reia în mod constant atât „factorul malefic virtual, cât și actul de prejudiciere”.¹⁶ Respectarea formei verbale „o fi deochiat” motivează imprecția și „răspunde cerinței funcționale de explicitare a actului negativ”.¹⁷ Pentru ca textul magic să funcționeze, trebuie să detalieze conținutul imprecatoriu și să se adapteze blestemul la caracteristicile bolii semnalate.

„Mecanismul de generare a textului urmărește două aspecte cu implicații funcționale: compunerea unei unități în diversitate, ca expresie a legii magice a totalității, vizând intenția de eliminare integrală a răului și de restabilire definitivă a persoanei, și enumerarea mai multor cauze posibile, pentru aplicarea selectivă a textului la fiecare caz concret.”¹⁸

Un alt descântec de deochi, așa cum este cel prezentat de Domnica Trop din Isverna: „Să rămâie/ Sănătos/ Și frumos/ Și voios/ Să rămâie luminat/ Ca argintul strecurat...”¹⁹ Prin forma verbală „să rămâie sănătos – frumos și voios” se explică intenția performerului, a decântătoarei de a restabili echilibrul moral și fizic al bolnavului. Comparațiile întâlnite în cadrul acestui text, precum și epitetele întăresc progresiv intenția de purificare, de refacere a stării de sănătate.

Nicoleta Coatu grupează structurile poetice magice în două categorii:

- a) structuri simple, monostrategice;
- b) structuri complexe cu multiple variabile.

În prima categorie sunt incluse structurile poetice magice diferențiate, bazate pe strategia discursivă a comunicării directe cu forța malefică. Strategia de față are în vedere refacerea bolnavului prin alungarea definitivă a bolii.

Această strategie include:

- structuri imperativ – enumerative;
- structuri imprecative (blesteme);
- structuri contrastante;
- structuri enumerative (numere);
- structuri dialogice.

În ceea ce privește strategia discursivă a comunicării mediate, acesta se realizează în:

- structuri oximoronice;
- structuri comparative;
- structuri narative ce au în vedere raportarea la un arhetip sacru.

Cea de-a doua categorie îmbină o serie de strategii cu scop terapeutic. Nicoleta Coatu prezintă această categorie ca fiind reprezentată bogat de textele magice tradiționale, subliniind o „combinatorie diversă”, astfel:

- structuri imperativ-enumerative + structuri narative;
- structuri narative + structuri comparative;
- structuri imperative-enumerative + structuri oximoronice;
- structuri narative.²⁰

În mentalitatea arhaică, numerele au și ele o bogată încărcătură simbolică: „În perspectivă simbolică mito-magică, fiecare număr își are propria personalitate, semantismul particular armonizând specific ființa umană și ființarea cu legile cosmice”.²¹

În unele texte de descântec, din comunitățile tradiționale, întâlnim repetarea cifrei nouă, simbolizând un sfârșit, cel al încheierii stării de rău și marchează totodată refacerea, restabilirea și reechilibrarea bolnavului. În textul magic repetiția lui nouă nu este aleatorie, instaurându-se o relație de natură semantică între cifră și numărul de reluări ale ei²²: „Fugi, izdate./

Necurate,/[...]/ Și cu un cuțit cunatat/te-oi tăia,/ În nouă gropi părăsite/te-oi arunca,/Te-oi făcea nouă,/bucățele,/Te-oi arunca în nouă/ vâlcele/Te-or mânca nouă/cățele/Ca nouă muieri rele”.

Poetica folclorică și sintaxa simbolică a secvenței ceremoniale (nunta)

Cântecele de despărțire

Trecerea de la statutul de fată la cel de femeie măritată presupune depășirea unei situații liminale, astfel că atât mireasa, cât și părinții acesteia trăiesc cu intensitate emoția despărțirii fetei de neam și integrarea ei în neamul soțului. Cântecele care sunt interpretate la gătirea miresei au rolul de a-i determina să se detensioneze prin plânsul pe care îl provoacă. În acest sens, Mihai Pop și Pavel Ruxândoiu notează următoarele:

„În cântecul de despărțire cântat miresei la punerea petalei, sentimentul dureros provocat de ruptură capătă accente tragice, explicabile prin neliniștea și teama pe care <<pasul>> spre necunoscut le inspiră, dar și prin căsătoria, adeseori forțată, determinată de tranzații familiale, reprezentând pentru mireasă o rupere și de idealurile ei erotice. Relativ unitar, ca structură și substanță metaforică, pe tot întinsul țării, poemul enumeră liric ipostazele esențiale ale despărțirii și rezonanțele lor simbolice, într-o succesiune gradată, culminând cu mărci rituale (cununa - simbol al trecerii) și evaluând în final consecințele”.²³

Cântecul de la gătirea miresei impresionează prin simplitate și prin faptul că realitatea este supusă metaforizării, surprinzând în structura sa elementele lumii tradiționale de care se desparte mireasa: „frați, surori/ gradina cu flori; strat de busuioac/ feciorii din joc; strat de floricele/ neamuri, vericele”.²⁴

Cântecul de la gătirea miresei este important în cadrul cercetării de față deoarece înglobează în structura sa secvențele preliminare, liminare și postliminare care intră în alcătuirea ritului de trecere. Prima parte a cântecului marchează prima secvență, care are în vedere despărțirea miresei de viața sa de fată nemăritată. Secvența a doua cuprinde depășirea pragului, conștientizarea schimbării statutului, astfel încât în această etapă fata renunță la vechiul comportament și adoptă o nouă atitudine generată de agregarea la o nouă condiție. Semnele trecerii se observă în renunțarea la podoabe, precum flori, inele și cercei, dar mai ales în înlocuirea cununei cu broboada. Secvența a treia este dominată de un sentiment de tristețe determinat de integrarea în noua stare, care presupune și renunțarea activităților specifice unei fete nemăritate. Cununa miresei este un simbol al trecerii, acest aspect este evidențiat în următoarele versuri, în care mireasa este îndemnată să o convingă pe nașă să mai zăbovească puțin până să-i lege basmaua, în locul cununei, întrucât basmaua ascunde în ea grijile și greutatea ce le implică schimbarea de statut: „- Miresică, miresea/ Roagă-te de nașa ta/ Să-ți mai lase cununa/ Că nu s-o-ncherbat ziua./ Cununiță cu flori multe/Cum mă părăsiși tu iute!/ Vine nașa și te ia/ Și te dau pe o basma./ Arde-o focu de basma./ Toate grijile-s în ea./ Legătoare capului/ Și frica bărbatului.”

Schimbarea de statut este marcată și de pierderea florii fetei: „Bate vremea, bate ceasu/ Mă cheamă nașa și nașu’./ Să-mi ia floarea din fetie./ Să-mi dea cârpa pe vecie.” (imaginea poetică a deflorării – expresie a cultului falic în folclorul oltenesc, cult foarte bogat ilustrat în „spectacolul nunții olteneste”).

Despărțirea de vechea stare este dominată de un sentiment tragic, versurile care marchează această trecere evidențiază pesimismul miresei cu privire la noua sa stare, în care se desprinde de părinți și de grija acestora și așteaptă un nou sprijin din partea bărbatului cu care s-a măritat. După cum subliniază și cercetătorii Mihai Pop și Pavel Ruxândoiu, „noua stare este așteptată ca un infern”²⁵: „Foaie verde flori mușcat/ Fetii de om bogat/ Ce pripiși la măritat?/ Ca mila de la muichița/ Dimineța cu turtița./ Iar mila de la bărbat/ Ca umbra de păr uscat/ Când te dai să te umbrești/ Și mai rău te nădușești”.

În comunitățile tradiționale schimbarea de statut a miresei presupune de fapt renunțarea miresei la familia sa. Odată cu

trecerea mireasa va acorda toată afecțiunea și devotamentul său bărbatului și neamului acestuia, în care s-a integrat, socrii devenind astfel noii părinți ai fetei măritate: „Să urășți pe tatăl tău/ Să-ndrăgești pe socrul tău./ Să urășți pe mama ta./ Să-ndrăgești pe soacra ta./ Să urășți surorile./ Să-ndrăgești cumnatele”.

Schimbarea de statut este implacabilă, odată ce fata s-a măritat, aceasta nu își mai poate redobândi condiția inițială: „C-atunci te mai vezi tu fată/ Când o cânta știuca-n baltă./ Și cucul la noi pe poartă./ Ori atunci, ori nici atunci/ Când o face poplu' nuci./ Când o face poplu' mere/ Și răchita micșunele/ Când o face poplu' nuci/ Și răchita mere dulci./ Când o cânta știuca-n baltă/ Atunci te mai vezi tu fată”.

O interpretare diferită oferită de Ivan Evseev, în privința plânsului mireasei ne pune în lumină ideea că aceasta nu plânge doar din cauza sentimentului despărțirii de vechiul statut, ci plânsul acesteia „avea și o funcție de rit de fertilitate, poate chiar de propițiere, vizând bunătațea familiei, și, prin similitudine, a întregii comunități”.²⁶

Conăcăria

La sătenii din Isverna și Ponoarele, când alaiul de nuntă ajunge la casa miresei, acesta găsește porțile gospodăriei încuiate. În locul adevăratei mirese este arătată o fată deghețată în babă sau o altă persoană decât mireasa adevărată. La vederea acesteia, mirele o respinge. Apoi este întrebat de familia fetei de măritat ce dorește, iar mirele răspunde în versuri, rostind colocășeniile.

În Nadanova, când mirele sosea la casa miresei împreună cu alaiul de nuntă, acestora li se arăta mai întâi o fetiță mică și o bătrână. Acest obicei simbolizează o urare de viață lungă. În cele din urmă, era adusă mireasa, care îi stropea pe nuntași cu apă neîncepută de la *Adăpatul miresei*. Tot în Nadanova, când colcerul cerea mireasa, mama acesteia spunea: „Noi vă dăm mireasa, dar să vedem de ce sunteți în stare, să coborâți batista din prăjină”.

Colocășeniile sunt orații în versuri, rostite tot de un *colcer*, *colăcer*. Expun o poveste alegorică a vânătoarei. Împăratul este mirele, fiara/ căprioara/ floarea este mireasa. Textul colocășeniilor este de origine romană. În Antichitate erau mici comedii numite *Atelanae*. Denumirea lor derivă de la orașul Atela, din Italia. La slovaci și la ucrainieni, orațiile de nuntă au fost practicate de vornici care știau, de regulă, doar mesajul esențial, la care adăugau nota lor de originalitate.²⁷

La toate popoarele indo-europene întâlnim astfel de orații. La cehi diferă reprezentarea mirelui și a miresei. La ei mirele e numit *odor scump*, iar mireasa *comoară*.

„Un frate de-al meu, la Victorița la nuntă, s-o îmbrăcat mireasă și el, că mireasa cân' venea la ginere acasă să pitula (fugea mai 'nainte și să pitula ca să n-o găsească ginerele). Pe nana Nicolaie l-o îmbrăcat fetele așa frumos, în costum național, și cân' ginerele o venit fuga și el curios să caute mireasa, o sărit ăla (nana Nicolaie) și l-o luat în brațe”.²⁸

Orația de nuntă debutează cu un dialog între cele două neamuri, marcând starea de liminalitate, apoi se transformă într-un monolog lung, alegoric.

Astfel, mirele este prezentat drept împărat care:

„De dimineață s-a sculat/ Și-n haine noi s-a îmbrăcat/ Și din trâmbiță a sunat./ Mare oaste s-a adunat./ Iar la răsărit de soare/ Au plecat la vânătoare/ Și-au găsit urme de căprioară./ Și mulți au zis ca să fie/ Împăratului soție.”. Împăratul „Călare pe un cal ca Ducipal” merge cu oastea sa și găsește „O floriciță frumoasă./ Frumoasă și mult dragăstoasă./ Dar văzând că de - nflorit înflorește./ Dar nu rodește au venit/ Cu târnăcoape de argint/ Să scoatem floricița din pământ./ S-o scoatem din rădăcină./ S-o ducem, s-o sădim/ La împărat în grădină./ Acolo să rodească./ Și din nou să-nflorească./ Să nu se mai ofilească”.²⁹

Ivan Evseev consideră că „floarea este un sinonim absolut și total al femeii, de aceea orice latură a făpturii sale poate fi redată sau sugerată prin această metaforă atotcuprinzătoare”.³⁰

Analizând structura orațiilor de nuntă, identificăm limbaje poetice în care sunt transpuse evenimentele nunții.

În special în conăcării sau colăcării întâlnim o serie de simboluri care constituie un limbaj unitar la nivelul societății tradiționale.

În trecut, pețirea era transpusă poetic în limbajul unei vânătoare ce ascundea în structura sa un cod războinic, făcând trimitere la dorința de „cucerire a cetății”, metaforă a obținerii fetei care provoca un conflict între rudele miresei și cele ale mirelui. Situația se remedia prin actul ritual al obținerii vânatului de către vânător. Întâlnim aici vânătorul ca simbol al principiului masculinității, al puterii și al forței dominante, simbol al mirelui, iar vânatul -mireasa, simbol al principiului feminității. Echilibrul era restabilit la nivelul comunității tradiționale printr-un act ritual de pătrundere forțată în curtea miresei ce dezvăluia cu sine un limbaj militar împletit cu un limbaj cinegetic; acestea aveau menirea de a comunica familiei miresei și comunității tradiționale în general, cucerirea castității și învingerea inaccesibilității miresei.

După această secvență, mireasa îl stropește pe mire cu apa adusă de la fântână și îl privește printr-un inel. Acesta este un „ritual cu semnificații de purificare și de fertilitate”.³¹

Așa cum se întâmplă la românii din Plaiul Cloșani în ceremonialul nupțial, când se simulează un conflict între cele două neamuri, tot astfel întâlnim și la romani, mirele simulând smulgerea miresei de lângă mamă. După unirea mâinilor, mireasa era luată acasă la mire, momentul fiind însoțit de cântece. Nuntașii, în drumul spre noua locuință a miresei, aruncau deasupra tinerilor cu nuci. Când ajungea la casa mirelui, fata primea de la mire apă și foc. Astfel, mireasa aprindea focul în vatră și spunea o rugăciune pentru zeii casei.

„Conăcăria este, într-un fel, o sinteză scenografică – rituală și narativă prin care se oficializează acceptarea. Ea translatează la nivel comunitar confruntarea avută în particular cu ocazia pețirii. Se reface în mod public același scenariu care cuprinde secvențele negocierii, invadării și cuceririi celui alt”.³²

Iertăciunile

Iertăciunea este atât un ritual de separare, cât și un ritual de integrare. Cuplul de tineri se desparte de familiile lor pentru a întemeia o nouă familie, împlinind atât porunca dumnezeiască, cât și trecerea către un nou statut social.

Mai întâi, colcerul se adresează nuntașilor, nașilor, socrilor și părinților să-l asculte în ceea ce are de transmis, căci în respectiva iertăciune se află porunca lui Dumnezeu:

„Ascultați dumneavoastră cinstiți boieri și nuntași/ Chiar porunca lui Dumnezeu la această veselie./ Sânteți chemați și dumneavoastră nune mare./ Care această adunare o ai sub ascultare./ Și dumneavoastră cinstiți socri și părinți./ Care de la Dumnezeu cu aceste odrasle sânteți dăruți”.

În prima parte, se expune cum Dumnezeu a făcut lumea și pământul și cum i-a sortit pe oameni să fie împreună: „Și iarăși Dumnăzău au grăit:/ Nu e bine omul singur pre pământ.”

În a doua parte, întâlnim motivul cuplului Adam și Eva. Se prezintă părinților cum Adam și Eva au căzut în păcat și totuși Dumnezeu i-a iertat, sugerându-se astfel că dacă Dumnezeu a putut să-i ierte pe oameni pentru un așa de mare păcat, vor putea și ei să accepte iertarea fiilor:

„De la acei strămoși Adam/ Înmulțindu-să neam până la părintele Avram./ De la părintele Avram înmulțindu-să./ Mergând până la proorocul David./ Dintru al cărui neam și împărăteasă sâmânță/ Hristos din fecioara/ Maria născându-să./ Din tată fără mamă zidind pământul și lumea/ Și din tată fără tată./ Scoțând din greșeală lumea toată.”

În a treia parte, se cere iertare de la părinți pentru greșelile ce le-au făcut față de aceștia: „Ajungând la aceste două odrasle și tineri lăstari ai dumneavoastră/ Care fiind cu genunchii la pământ./ Dumneavoastră rog să-i iertați/ Și să-i blagosloviți”.

Remarcăm în textul *Iertăciunii* din Balta compararea tinerilor,

care urmează să se cunune, cu pomul care „înfrunzește” și „înflorește”. Se face aici trimitere și la fertilitatea, la fecunditatea tânărului cuplu, care prin căsătorie urmează să procreeze prin similitudine cu pomul roditor: „Că precum pomul înfrunzește și înflorește/ Și pe urmă și rodește,/ Așa și fiilor dumneavoastră,/ După ce ați trudit/ Și i-ați crescut,/ Ceasul a venit/ Și de căsătorit.”

Observăm în textul *Iertăciunilor* și elemente de factură creștină: „Și, fiind cu genunchii la pământ,/ Să roagă dumneavoastră/ Să-i iertați/ Și să-i blagosloviți./ Pentru că și poslenii zice:/ Că omul pre tată-său și pe mama sa va lăsa/ Și să va lipi de muiera sa,/ Doi un trup să va arăta.” Tinerii se așează în genunchi, pe o pernă, în fața părinților și așteaptă ca aceștia să accepte separarea de copilărie, de feciorie și integrarea într-un nou statut, amintindu-le că de aici înainte se vor despărți de vechea familie întemeindu-și o nouă viață.

Colcerul cere părinților să-i blagoslovească pe tineri, căci doar astfel pot depăși acest prag cu bun augur: „Și iarăși,/ Pentru că blagoslovirile părinților/ Întemeiază casele fiilor/ Și pentru aceea fiii dumneavoastră cinstiți/ părinți rugând/ Ca să-i iertați/ Și să-i blagosloviți”.

Poezia obiceiurilor în secvența ceremonialului funerar tradițional

Cântecul Zorilor

Cântecul Zorilor conservă în sine o multitudine de simboluri, făcând parte din poezia obiceiurilor și integrându-se, totodată, în subcategoria poeziei de ritual. Acest text – discurs al ritualului de înmormântare este alcătuit din două părți:

a) prima parte se constituie dintr-un dialog fictiv dintre zoritoare (femeile care interpretează acest cântec) și Zori.

b) cea de-a doua parte apare ca un dialog între zoritoare și defunct. Femeile, zoritoarele, îl ajută pe defunct să se separe de lumea „cu dor” și să se integreze în comunitatea strămoșilor. Această călătorie către Cealaltă lume are la bază mitul Marii Trecri și constituie în sine un simbol al inițierii, al căutării. Etnologul Delia Suiogan amintește ideea că această călătorie spre Lumea de dincolo poate fi interpretată ca un drum spre centru, devenind astfel un simbol al dezvoltării spirituale.³³

Cântecul ritual conține în structura sa o anumită mitologie a morții dată de: soarele psihopomp, zorile, pasărea sufletului, corboanca neagră, albul cu valoare funerară, dalbul de pribeag, o simbolistica direcțională (dreapta – bine, stânga – rău), dar cel mai important „o configurație a drumului spre lumea de dincolo și chiar o imagine a acesteia.”³⁴

Omul din comunitatea tradițională crede în existența unui destin cosmic, tocmai de aceea în cântecele funerare, precum *Cântecul zorilor*, întâlnim elemente care denotă o comuniune puternică între om și natură. Momentul în care se performează *Cântecul zorilor*, dimineața, este o confirmare a acestei legături cu universul. În ceea ce privește originea lexemului „zori”, cercetătorul Octavian Buhociu notează:

„Ziuori, zori (masc.), zorile (fem.), plural, cuvânt ce ar veni din sl. Zorja (bg. zora), dar și din dziori, ziori, zuori, diminutiv al cuvântului zi, cu sensul că ziua e pe cale să apară, cf mâine – zi se crapă de ziuă. Spre ziuă, la ziuă sau cum puiul anunță venirea amiezii forma zuori este atestată în sec. al XVII-lea, iar Hașdeu, cuvinte, 2, p. 716 spune că zori e cel mult un compromis între cuvântul slav și cel românesc. Azi se știe că formele ziuori sau ziori sunt generale în colinde ca și în descântece unde n-au putut fi înlocuite de compusul savant zori, lipsit de nuanțele diminutivului românesc.”³⁵

Literatura de specialitate a constatat o serie de elemente comune între *Cântecul zorilor* și descântec, având în vedere formulele, motivele specifice, magia cuvântului, invocarea unor entități superioare. Astfel de elemente le întâlnim și în colinde, după cum precizează cercetătoarea Monica Brătulescu în *Colinda românească*:

„Asemănările de ordin compozițional și formulistic cu descântecul nu constituie un argument pentru a atribui

acestei specii un rol în structurarea colindei ca gen. Nu numai exorcismele, dar și multe alte manifestări, devenite cu timpul profane, posedau pe o treaptă arhaică o încărcătură magică. Presupunem că pe o asemenea treaptă repertoriul – care la acea dată consta dintr-un stoc limitat de motive – alcătuiau un sistem deschis. Apartenența la același sistem se poate deduce și din titulaturile ceremoniale care aruncă și astăzi o punte între colindă, descântec, ceremonialul funebru și nupțial.”³⁶

Și în descântece și în *Cântecul zorilor* întâlnim motivul cocoșilor. În *Cântecul zorilor* cocoșii³⁷ sunt de culoare neagră și prevestesc moartea („cocoșei negri, trei cocoși negri”), iar în descântecele de boală, maladia este trimisă într-un topos al morții, unde „nici cocoșii nu cântă și nici popa nu toacă”. De asemenea, o altă similitudine între cele două specii, constă în imaginea simbolică din *Cântecul zorilor*, unde sufletul mortului ajuns la Hristos se bucură în pace de frumusețea și bunătățile raiului: „Și să-l ducă la Hristos,/ C-acolo-i locu' frumos,/ Acolo-s mesăle-ntinse/ Și făcliile aprinse/ Și cu paharăle pline/ Lu' cutare să le-nchine.”³⁸ În descântece acest topos apare pustiit, o geografie a morții în care boala este alungată pentru a restabili echilibrul satului tradițional. Atât în *Cântecul zorilor* cât și în descântece întâlnim purificarea, curățirea trupeză prin intermediul argintului: „S-o gătit, s-o-mpodobit/ Cu podoabe de argint,/ Că pleacă de pe pământ.”³⁹ Iar în descântece întâlnim formula specifică de îndepărtare a răului: „Curat, luminat!/ Ca argintul strecurat”.

Legătura colindelor cu moartea reiese din existența colindelor *de mort*, despre care Constantin Brăiloiu menționa că înainte, până să se plece în colindatul propriu-zis prin sat, se colindau și mormintele celor care au murit de tineri. Un astfel de obicei îl descrie etnologul M. Brătulescu care notează că în anumite zone ale țării, la sătenii aflați în doliu sau la casele unde cineva trage să moară, se cântă *colinde de jale* sau *colinde de mort*. Această denumire de *Colinde de mort* vine din credința românilor că, începând cu noaptea de Crăciun, strigoii și sufletele celor morți bântuie până la Bobotează.⁴⁰ Relația ritual funebru – colinde o observăm și în satul Cerna – Vârf, din comuna Isverna, unde în dimineața Crăciunului, femeile merg la cimitir să dea de pomană morților și să tămâie mormintele. Pe lângă colaci, brânză, cârnați, țuică și vin, se mai dau de pomană niște bețe care se numesc colinde. Unele dintre colinde sunt înfipte pe morminte, lângă cruci și sunt lăsate acolo; altele, primite de cei vii de pomană, sunt duse acasă. Despre colindele de mort Petru Caraman susține că acestea s-au format după tiparul colindelor obișnuite, pentru cei vii, acestea fiind influențate de creștinism.⁴¹

Cercetătorul Constantin Brăiloiu include în categoria zorilor cântecele de rămas bun, cântecele de despărțire, cântecul de petrecut și cântecul bradului, categorie pe care o numește sugestiv *Ale mortului*. Același cercetător înlătură confuziile care ar putea apărea între zori și bocete:

„Voi spune totuși – ceea ce nu s-a spus niciodată limpede – că aceste cântece nu sunt bocete, cum li s-a zis greșit. Sunt cântări rituale mai bine zis ceremoniale, cântate de femei *numite*, care nu pot fi rude de aproape ale mortului, la anume vreme, după anumite legi. Bocetul este cu totul altceva: o revărsare melodică a părerii de rău.”⁴²

În perioada 1973 – 1978 Zorile în Cerna – Vârf erau cântate de Padină Domnica, Doman Maria, Șeitan Maria. De asemenea, mai erau cântate de Părvănescu Anica, Pleșa Maria, Sitaru Ana. După anul 2000, zoritoare în Cerna – Vârf erau Părvănescu Paraschiva, Breană Elisabeta, Părvănescu Elena (acestea având vârste între 70-80 ani).⁴³ „Femeile care cântă sunt chemate, dar nu plătite, lor li se dau de pomană pahare sau ulcele (pline cu rachiu sau cu vin), basmale sau prosoape după ce se îngroapă mortul. În timpul celor trei zile, cât se cântă zorile, acestea sunt păstrate în casa mortului.”⁴⁴ Femeile care strigă *Zorile* nu le dau în scris mai departe și nu le cântă decât la mort, când e rău de moarte. Cine vrea să le învețe le fură de la mort, când se strigă.⁴⁵

În satul Cerna – Vârf, când se pleacă cu mortul de acasă, se cântă *Plângeți voi patru pereți*: „Nici acu și niciodată/ Nici cât o fi lumea toată”. Adverbele „nici” și „niciodată” sugerează separarea definitivă a defunctului de lumea celor vii. Călătoria către Lumea de „fără dor” începe odată cu scoaterea sicriului din casă. Apoi, pe drumul către cimitir, se cântă variantele *Pe drum* sau *Ale drumului*: „Pe-o potecă-ndelungată/ Un’ n-am fos’ niciodată”.

Femeile care strigă zorile anunță moartea „ca un fel de instituție religioasă a satului, iar, pe de altă parte, ca un fel de intermediar între comunitatea sătească și acea divinitate difuză, ambiguă, ocultată care nu are nicio legătură cu ideologia bisericii ortodoxe”.⁴⁶

De asemenea, întâlnim la nivelul acestui text simbolul podului. Podurile morților, în mentalitatea populară, sunt de fapt bucăți albe de pânză care se dau de pomană cât timp stă mortul în casă sau în drum spre groapă. Există credința că aceste poduri ajută sufletul⁴⁷ defunctului să găsească drumul către Lumea „fără dor”. Apele care curg pe sub aceste poduri sunt un simbol al haosului. Netraversând aceste poduri, sufletul defunctului ar putea rătăci veșnic în acest haos sau Labirint între Lumea „cu dor” și Lumea „fără dor”. Alte simboluri, care intră în relație cu simbolismul podului, sunt: simbolul ușii, al ferestrei și al porții. În structura riturilor de trecere un loc important îl ocupă și această separare de Lumea „cu dor”, de familie, prin depășirea pragului ușii și a pragului porții.

Trecerea pragului porții simbolizează trecerea către o nouă etapă a sufletului, o etapă de autocunoaștere. În timpul cât mortul stă în casă se remarcă faptul că sătenii țin ușa și ferestrele deschise. Atât fereastra cât și ușa simbolizează, în acest context, depășirea limitelor pământești, trecerea, calea către o nouă stare. Această trecere către lumea strămoșilor presupune plata vămilor văzduhului. De aceea, în cadrul ceremonialului funerar se dau de pomană bani și colaci. Potrivit lui Ivan Evseev, banii sunt „semne simbolice prin excelență, se asociază cu bogăția, prosperitatea, puterea.”⁴⁸ Astfel, banii devin un simbol al învingerii obstacolului.

Vechimea textelor de *Zori* este dată și de motivul celor două căi, spre stânga sau spre dreapta, care alcătuiesc modelul escatologic dinaintea Raiului și Iadului creștin. Formula rituală „Sama tu să-ți ieși/ Sama drumului” semnifică grija comunității tradiționale pentru integrarea celui mort, dar și perceperea spațiului necunoscut ca fiind nefast sau dușmănos. Zoritoarele îl îndeamnă astfel pe defunct să aleagă calea, drumul către dreapta:

„Tipologia drumurilor simbolice se pare că este mult mai variată și mai bogată decât clasificarea geografică și economică a căilor de circulație. În mit, legendă, basm, cântec sau vis, semnificația simbolică a drumului va depinde de o serie de factori legați de orientarea lui în raport cu punctele cardinale, cu un anumit centru, cu direcția spre stânga sau spre dreapta”.⁴⁹

Ca simbol al limitei dintre viață și moarte, dintre malefic și benefic întâlnim în călătoria defunctului opririle la răspântii de drumuri. În legătură cu aceste opriri la răspântii, Jean Chevallier și Alain Gheerbrant susțin că răspântia este un loc în care defunctul meditează asupra drumului ce îl are de făcut și, mai întâi, de ales, fiind o „invitație de a merge mai departe”.⁵⁰ Analizând în continuare textul *Zorilor*, vom remarca și alte simboluri precum: toiagul, lumina (lumânarea), pomul (bradul), vidra etc. *Cântecul Zorilor* apare ca o călăuză, un ghid în călătoria spre Lumea „fără dor”, având „rolul unui text escatologic [...], așa cum erau papyrusurile egiptene așezate în mâna faraonilor sau tăblițele orifice precresține din lumea greco – romană”.⁵¹

Omul societăților primitive a transformat moartea în rit de trecere tocmai pentru a o învinge. În societățile primitive, moartea era un simbol al întoarcerii în pântec, un simbol al inițierii, dar și al renașterii, căpătând astfel valențe cosmogonice. Moartea însemna desprinderea de profan, „întoarcerea exemplară în Haos, pentru a permite repetarea cosmogoniei și pregătirea

noii nașteri”.⁵² Moartea din existența profană este numită de Mircea Eliade naștere inițiativă, această accepțiune fiind întâlnită în hinduism și budism: „Yoghinul <<părăsește această viață>> pentru a renaște la un alt mod de a fi, cel reprezentat de eliberare. Budda arăta calea și mijloacele de a muri din condiția umană profană, adică sclavia și neștiința, pentru a renaște în libertate, fericire și nirvana”.⁵³

Dalbul de pribeag este o metaforă, care face ca defunctul să fie văzut ca un erou mitic ce realizează marea călătorie, parcurgând cu aceasta mitul Marii treceri spre Lumea „fără dor”. Această metaforă „dalbul de pribeag”, cu „rezonanțe de limbaj tabuistic” cum spuneau Mihai Pop și Pavel Ruxăndoiu, conține în sine și un simbol, anume „dalb”. Acest cuvânt cu valențe simbolice îl regăsim în poezia ceremonială, unde fie mireasa este „fata dalbă”, fie zorile (în colinde) sunt „dalbe zori”. „Dalb” este un derivat de la adjectivul alb și are sensul de puritate. „Alăturat cuvântului pribeag, îi atribuie puritatea implicită a marelui act ritual al trecerii din lumea celor vii în lumea celor morți. Sensurile particulare date cuvintelor <<a pripi>> și <<a năvăli>> subliniază și ele deplasarea din cotidian în ceremonial”.⁵⁴

„Seara va-nsera/ Gazdă n-ai avea/ Și-ți va mai ieși/ Vidra înainte/ Lupul înainte/ Ca să te-nspăimânte.”

Vidra este un cuvânt împrumutat din slavă, fiind înrudit cu *hydra*, de origine grecească, ce semnifică „șarpele de apă”. Însă vidra mai este întâlnită și sub alte denumiri în mitologia și folclorul românesc, drept *ludă* sau *vidros*. Numele acesteia este legat de haosul acvatic și de geografia lumii de dincolo.

În cântecele funerare, vidra are un dublu rol: pe de-o parte e paznic, asemenea lui Cerber⁵⁵, la intrarea în cealaltă lume, dar are și rol psihopomp, ajutând sufletul să treacă granița dintre cele două lumi. Ștefan Dorondel arată că „vidra este cea care conduce sufletul către apa uitării, în contact cu care acesta uită dorul de lumea pe care a părăsit-o”.⁵⁶ Vidra preia rolul Maicii Domnului de a ajuta sufletul în călătoria sa, devenind chiar un substitut al acesteia. În *Cântecul bradului*, sufletul defunctului este cel care se roagă de brad să-l ajute să treacă în Lumea „fără dor”, însă acesta din urmă își arată neputința, aducând în dialogul său cu defunctul imaginea vidrei care stăpânește centrul, astfel: „Sufletul stătea/ Și mi se ruga: - Brade, brade./ Să-mi fii frate,/ Întinde, întinde/ Eu să le pot prinde/ Tulpinele mele/ Să treci pste ele/ Marea-n ceea parte/ Ce trec lumea departe [...]”.⁵⁷

O imagine similară cu cea din cântecele funerare, relevantă în contextul prezentat, o găsim într-un fragment din *Învățăturile lui Neagoe Basarab* subliniate de B.P. Hașdeu:

„Așa fugind el, căzu într-o groapă mare, și dacă căzu într-însa, află acolo un copaciu și se apucă de urcă într-însul, și stătu cu picioarele pre niște ramure și gândia că va fi în pace și fără de nici o grijă. Iar dacă se urcă el, căută la rădăcina acelu copaciu și văzu doi șoareci, unul alb și altul negru, care aveau totdeauna acel copaciu în care sta el; și atâta-l rosesce, cât puțințel era să cază jos. Deci căută în fundul acelei groape și văzu un șarpe mare și groaznic, ce sufla și eșea din gura lui pară de foc, și venea cu gura căscată și cu dinții rânjiți numai să-l înghiță. Deci iar căută spre partea încătro sta el cu picioarele, și văzu patru capete de aspidă, unde se iveau din malul acela ce era aproape.”⁵⁸

Potrivit cercetărilor în domeniu, etnologul Nicolae Panea susține că acest cântec al *Zorilor* se desfășoară într-un anumit cadru etnografic care presupune respectarea unor repere:

1. determinarea competențelor;
2. calitatea performării;
3. specializarea inegală a diversilor actori participanți la ritualul funerar;
4. articularea secvențelor rituale;
5. finalitatea ritualului.⁵⁹

Determinarea competențelor se referă la existența unor „actori”, care în lumea tradițională sunt întotdeauna femei, în număr impar, 3⁶⁰, 5, 7, 9. Acestea sunt recunoscute de

comunitatea sătească drept zoritoare și se diferențiază de bocitoare.

Calitatea performării se stabilește prin raportare la bocet. „Dacă bocetul este o manifestare spontană și subiectivă a durerii, impusă, deci, improvizării, cântecul ritual trebuie să respecte un scenariu stabilit.”⁶¹

Așadar, aceste texte constituie, cum afirma Nicolae Panea, „o adevărată mitologie românească”⁶², care pentru a fi interpretată impune anumite abilități de cunoaștere a unor tipuri de lectură și îmbinarea lor, ținând seama de contextul etnografic:

- primul tip de lectură este lectura etnografică a textului folcloric, care presupune raportarea textului la descrierea obiceiului;
- lectura antropologică – care are în vedere demonstrarea caracterului ritual al celor prezentate;
- lectura mitologică – constă în analiza secvențelor și în comentarea simbolurilor.

Acest tip de lectură are la bază ideea că un rit este un schimb simbolic (dincolo de aspectul etnografic, mitologic sau antropologic).⁶³

Spre deosebire de alte manifestări rituale, cântecul ritual funebru presupune o perspectivă socializantă a morții, prin acesta restabilindu-se echilibrul distrus prin plecarea unui membru al comunității în Lumea „fără dor”. El nu se mai referă la durerea sufletească a celor rămași în viață, așa cum se întâmplă în cadrul bocetului, ci presupune reglarea unor raporturi între membrii comunității.⁶⁴

- Va urma -

Note:

- Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, București, Ed. Grai și suflet – Cultura Națională, 2001, p. 189.
- Ibidem*, p. 201.
- Ibidem*, p. 193.
- Pavel Ruxăndoiu, *op. cit.*, p. 193.
- Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1991, p. 142.
- Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *op. cit.*, p. 143.
- Idem*.
- Ion Ghinoiu, *op. cit.*, 1999, p. 153.
- Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *op. cit.*, p. 143.
- Simion Florea Marian, *Nașterea la români*, București, Ed. Saeculum, 2008, vol. I, p. 168.
- Nicoleta Coatu, *Structuri magice tradiționale*, București, Ed. BICC ALL, 1998, p. 26.
- Nicoleta Coatu, *op. cit.*, p. 41.
- Ibidem*, p. 52.
- Idem*.
- Ibidem*, p. 53.
- Idem*.
- Idem*.
- Ibidem*, p. 54.
- Informator Domnica Trop, 80 ani, sat Isverna.
- Nicoleta Coatu, *Structuri magice...*, p. 74.
- Ibidem*, p. 123.
- Ibidem*, p. 131.
- Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978, p. 200.
- Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *op. cit.*, p. 200.
- Ibidem*, p. 201.
- Ivan Evseev, *Simboluri folclorice...*, pp. 61-62.
- Enache Maria, *Principalele rituri...*, p. 15.
- Informator Romanița Vucea, 78 ani, sat Cerna – Vârf.
- „Identificarea femeii cu floarea este un topos folcloric, un mit poetic și un model cultural. Spre deosebire de alte metafore și simboluri care servesc la descrierea ființei iubite în lirica orală, floarea se referă atât la frumusețea fizică, cât și la o seamă de însușiri morale și sociale, antrenând un sistem de asociații acoperă o bună parte a simbolismului folcloric fundamental. Floarea reprezintă un simbol erotic de primă importanță, ce și-a păstrat de-a lungul secolelor calitatea de semn paradigmatic, normativ și pedagogic; ea a influențat și continuă să influențeze modul în care este privită femeia de către alții, ca și felul ei propriu de a gândi și de a acționa”. Ivan Evseev, *Simboluri folclorice...*, p. 118.
- Ibidem*, p. 121.
- Isidor Chicet, *Nunta în Mehedinți...*, p. 83.
- Nicolae Panea, *Folclor literar românesc (Pâinea, vinul și sarea. Ospitalitate și moarte)*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2005, p. 44.
- Delia Suiogan, *Simbolica riturilor de trecere*, București, Ed. Paideia, 2006, p. 202.
- Nicolae Panea, *Folclor literar românesc, Folclorul obiceiurilor*, vol. I, Craiova, Reprografia Universității din Craiova, 1994, p. 33.
- Octavian Buhociu, *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*, București, Ed. Minerva, 1979, p. 39.
- Monica Brătulescu, *Colinda românească*, București, Ed. Minerva, 1981, p. 46.
- În colinde cocoșii nu mai sunt de culoare neagră, precum în *Cântecul zorilor*, ci sunt galbeni, prin analogie cu astrul solar: „Zori albe s-au revărsat, / Cocoși galbeni au cântat. / După zori ziua se face, / După zi soare răsare”.
- Informator Domnica Cucu, din satul Prejna, comuna Balta, Plaiul Cloșani.
- Text din *Cântecul zorilor din Plaiul Cloșani*
- Monica Brătulescu, *op. cit.* p. 38.
- Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și alte popoare*, București, Editura Minerva, 1983, p. 144.
- Constantin Brăiloiu, *Ale mortului. Din Gorj*, București, Ed. Muzicală, 1981, p. 109.
- Informator Cornel Boteanu, 65 ani, Baia de Aramă.
- Cornel Boteanu în *Cântecul Zorilor din Plaiul Cloșani – epos funerar mehedințean*, Craiova, Ed. MJM, 2008, p. 129.
- Informator Alexandra Pleșa, 54 ani, sat Cerna-Vârf.
- Nicolae Panea, Mihai Fifor, *Cartea românească...*, p. 106.
- „Originea sufletului, crede Arnobius, nu poate fi nicidecum dumnezeiască; sufletul este o esență de mijloc mediae qualitatis, creată de un Demiurg, oricum inferior lui Dumnezeu care însă, perfect fiind, nu poate crea nimic rădăcitor [...]. Arnobius consideră că sufletul este conceput material, corporal, coruptibil, dar și capabil de a obține nemurirea în măsura în care harul divin îl ajută să se înalțe; sufletele meritorii cunosc nemurirea obținută pe parcurs, pe când celelalte au parte de moarte într-un torent de foc [...]” Dan Negrescu, *Patristica Perennia aucta (Părinți de limbă latină și scrierile lor)*, Timișoara, Ed. Universității de Vest, 2012, p. 80.
- Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura Amarcord, 1994, p. 21.
- Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 55.
- Jean Chevallier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, București, Ed. Artemis, (III), 1995, p. 152.
- Virginia Popovic, *Cântecul Zorilor în culegerile de folclor din Voivodina*, revista „Memoria ethnologica”, An X, nr.36-37, iulie – decembrie 2010, p. 45.
- Mircea Eliade, *Sacral și profanul*, București, Ed. Humanitas, 2013, p. 148.
- Ibidem*, p. 150.
- Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978, p. 209.
- Poate de aceea în limbile celtice, vidra se traduce drept „câine de apă”.
- Ștefan Dorondel, *Moartea și apa – ritualuri funerare, simbolism acvatic și structura lumii de dincolo în imaginarul țărănesc*, București, Ed. Paideia, 2004, p. 111.
- Simion Florea Marian, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, București, Ed. Saeculum, 2009, pp. 107-108.
- Simion Florea Marian, *op. cit.*, pp. 107-108.
- Nicolae Panea, *Folclor literar românesc. Folclorul obiceiurilor*, vol. I, Craiova, Tipografia Universității din Craiova, 1994, pp. 26-27.
- Numărul „trei” vine din latinescul „tres”, care după părerea lui Santangelo „acest cuvânt și-ar trage originea dintr-un termen antic care denumea sau o plantă, o prăjină, sau un trunchi de copac. [...] Acesta era considerat încă din Antichitate perfecțiunea întruchipată, asemenea zeilor [...]. Numărul trei este considerat în univers un indiciu al integrității [...] exercită și o acțiune hotărâtoare a tot ceea ce întreprind oamenii.” Solas Boncompagni, *Lumea simbolurilor, Numere, litere și figuri geometrice*, traducere din italiană de Cornel Nicolaum, București, Ed. Humanitas, pp. 47-48.
- Nicolae Panea, *Gramatica funerarului...*, p. 27.
- Ibidem*, p. 30.
- Ibidem*, p. 31.
- Ibidem*, p. 32.

DAN RAVARU și Unirea Basarabiei cu România

Dr. Laurențiu CHIRIAC

Evocarea actului istoric de la 27 martie/9 aprilie 1918 al **Unirii Basarabiei cu România** în anul sărbătoririi **Primului Centenar al României Mari** reprezintă din partea cunoscutului om de cultură vasluian **DAN RAVARU** un efort de a ne face prezenți la întâlnirea cu istoria și, de ce nu, o reușită încercare de a populariza în rândul populației județului Vaslui, printr-un interesant volum - intitulat sugestiv **REVENIREA BASARABIEI LA VATRA STRĂBUNĂ. Centenarul Marii Uniri** (Iași, Editura PIM, 2018), tot contextul intern și internațional al acelei reușite românești care a dus la făurirea statului național unitar român.

În acest context, demersul scriitoricesc al cunoscutului profesor vasluian **DAN RAVARU** se înscrie ca o datorie sfântă a sa în a aminti, prin intermediul mai multor volume pe care le-a conceput și scris încă din anul 2017, momentele istorice cele mai importante pe care poporul român le-a trăit în realizarea idealului său național de unire a tuturor românilor în cuprinsul unui singur stat - România. Desigur, un prim pas important în realizarea Marii Uniri a fost Unirea Basarabiei cu România, căci existența neamului românesc nu poate fi concepută fără acest pământ strămoșesc dintre Prut și Nistru.

De altfel, definită ca punct culminant al unui proces istoric, de creare a unității de stat românești, **Marea Unire de la 1 Decembrie 1918** constituie o fecundă temă de studii, reflecții, controverse, dată fiind complexitatea fenomenului și contestarea obstinentă de către perdanți a **sistemului de la Versailles**. Tocmai de aceea, **componenta basarabeană** a acelor evenimente este probabil partea cea mai sensibilă a procesului de făurire a **României Mari**, de vreme ce a rămas o **“rană sângerândă a neamului românesc”**. Este, de aceea, una din fisurile sistemului, nerezolvată convenabil până acum nici de către unii, nici de către ceilalți. Această problemă majoră nu ar putea fi rezolvată corect fără a lua în calcul un întreg secol de zbuciumată istorie, cu dileme identitare și deplasări de interese, mai cu seamă în sânul păturilor privilegiate basarabene, cointeresate cumva în perpetuarea situației, dar și al țărănimii oarecum avantajate de reforma țaristă din 1861.

Din acest punct de vedere și nu numai, profesorul **DAN RAVARU** are meritul că - în cadrul acestui binevenit volum - a reușit să analizeze toate aceste sensibilități din spațiul de la est de Prut, prin evocări și mărturisiri pertinente ale celor care au trăit atunci, prin întâmplări și acte de viață sugestive și care reflectă o anumită gândire a oamenilor din acea vreme. Autorul și-a structurat cartea în 15 capitole, fiecare constituind un subiect de profunzime mai puțin cunoscut publicului larg: **“Contextul rusesc”, “Situția economică și socială”, “Armata rusă la 1917”, “Spiritul național”, “Partidul Național Moldovenesc”, “Au cuvântul militarii moldoveni”, “Sovietele și antiromânismul”,**

“Problema țărănească”, “Învățământul”, “Biserica”, “Sfatul Țării”, “Proclamarea Republicii Democratice Moldovenești”, “Chemarea Armatei Române”, “Independența” și “Unirea”.

Cunoscutul etnolog **DAN RAVARU** și-a propus în această carte să redea cu obiectivitate evenimentele care au culminat cu Unirea Basarabiei cu România, pornind de la invocarea la început a poetului național MIHAIL EMINESCU ca cel ce ne-a binecuvântat prin poezia sa destinul comun românesc, de pe ambele maluri ale Prutului. Acest volum reprezintă și o modalitate de (re) cunoaștere a unui trunchi românesc comun, pe baza scrierilor basarabenilor Anton Moraru și Ion Negrei (“Anul 1918. Ora astrală a neamului românesc”), Ion Stafi (“Spovedaniile Basarabiei”), Gheorghe Andronache (“Albumul Basarabiei, în jurul marelui eveniment al Unirii”), dar și ale istoricilor Constantin Kirițescu (“Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1919”) și Onisifor Ghibu (“Pe baricadele vieții”). Autorul subliniază faptul că **Prutul** nu a fost în trecutul de până la răpirea Basarabiei din 1812 o graniță a civilizației românești, ci - dimpotrivă - o axă a acesteia. Linia despărțitoare instituită de Rusia țaristă după 1812 între fiii aceluiași neam românesc a constituit, așadar, un act samavolnic și care nu a ținut cont de îndelungata tradiție istorică românească.

Țarii ruși, considerându-se urmași ai împăraților bizantini de la Constantinopol, au căutat să-și revendice iluzoria moștenire asupra spațiului de la est de Prut, începând cu Petru cel Mare și continuând cu șirul războaielor ruso-turce care au însângerat pământul românesc, până la momentul **Păcii de la București** (16 mai 1812), când Basarabia este dată rușilor de către turci. După ce a dus o crâncenă politică de rusificare a Basarabiei, Imperiul Țarist a suferit - în urma **Războiului Crimeii** (1853-1856) - o zdrobitoare înfrângere, trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail și Bolgrad) au fost retrocedate Moldovei istorice. După **Războiul de Independență a României** (1877-1878), Rusia (fostul nostru aliat) a furat din nou statului român cele trei județe din sudul Basarabiei.

Din cuprinsul acestui inedit volum reiese clar faptul că era inevitabilă delimitarea românismului de elementul slav, iar existența neamului românesc nu putea fi concepută fără Nistru, căci **“Basarabia reprezintă pentru noi intrarea casei noastre”** - considera istoricul Gheorghe Brătianu. De aceea, a părut firesc ca - odată cu declanșarea Marelui Război - România să caute să-și redobândească provinciile sale istorice și să-și creeze un stat național unitar. Dincolo de jertfa de sânge a ostașilor români de pe câmpurile de luptă ale acestui Război de Întregire Națională și de sacrificiile elitelor românești, **națiunea română** a înțeles atunci echilibrul, calmul și puterea de așteptare a binelui, în speranța

acelor vremuri ce i-au fost până la urmă favorabile. Și totuși, dincolo de acest **omniprezent românesc**, nu trebuie să uităm că **lupta pentru Unire** a fost un periplu al durerii înnăbușite. De atunci, pacea lumii românești a rămas acel veșnic prunc, mai mereu crescut din durere! **Doina** lui Eminescu constituia, fără îndoială, chintesența poetică a acestei atitudini. Românii au avut demnitatea de a se descătușa cu înțelepciune, spiritul lor bazându-se pe simbioză și revalorizare, venind de la oameni care chiar și-au permis să trăiască cu bucura lor de suflet pe înălțimile pământului românesc. Abia atunci s-a pășit cu optimism în timpurile noi cu lecția învățată a sensului durerii - un sens care a fost deplin doar atunci când, cu chibzuință, „**Țara**” a găsit calea de încetare a propriei suferințe, întărindu-se cu fibrele inimilor oamenilor săi puternici.

În fond, progresele Regatului României din a doua parte a secolului al XIX-lea, **secol al naționalităților**, nu puteau rămâne fără ecou în spațiul de dincolo de Prut, deși acolo funcționa un sistem de propagandă antiromânească relativ coerent și eficace, așa încât problema Unirii Basarabiei cu Țara-Mamă nu a fost doar o chestiune de „**drepturi naționale și istorice**” pe care România avea obligația să le apere, ci și o chestiune cu fundament economic. Profesorul **DAN RAVARU** amintește în acest volum faptul că, încă din perioada 1860-1890, tot mai mulți tineri intelectuali moldoveni militau deschis pentru unirea cu România. În același timp, s-au intensificat și consolidat relațiile dintre bisericile și mănăstirile din Basarabia cu cele din țară, săvârșirea slujbelor ortodoxe făcându-se, și pe malul stâng al Prutului, în limba română. Se folosea tot mai mult termenul de “român” și nu cel de “moldovean”. Așa se face că, în 1827, filologul și pedagogul Ștefan Margela a tipărit “Gramatica rusească-românească”, destinată învățământului. În același timp, au fost editate “Abecedarul român”, “Istoria națională”, “Cursul primitiv de limba română”, “Abeceda română” etc.

Profesorul **DAN RAVARU** menționează că - pentru intensificarea mișcării de eliberare națională și apoi unirea Basarabiei cu România - un rol deosebit de important l-a avut presa din țară și cea din Basarabia. De la finele secolului al XIX-lea, mișcarea națională a românilor basarabeni s-a intensificat, sub conducerea unui grup de intelectuali - Ion Inculeț, Emanoil Gavrilă, Alexandru Nour, Pantelimon Halippa, Constantin Stere, Ion Pelivan, Vasile Stroiescu, Daniel Ciugureanu, Ion Buzdugan, Elena Alistar etc. La Chișinău s-a format și a activat „**Societatea Moldovenească pentru răspândirea culturii naționale**”, iar, în 1890, B. P. Hașdeu înființa “**Societatea Românilor Basarabeni**” (numită, semnificativ, “Milcov”), în timp ce Constantin Stere s-a implicat efectiv în lupta pentru unire, mobilizând și alți promotori. În același timp, mișcările populare pentru eliberarea Basarabiei și unirea sa cu România au fost susținute și de poetul național MIHAI EMINESCU, care - în peste 20 de articole publicate în ziarul “Timpul” - a susținut revenirea Basarabiei și Bucovinei la Moldova: “**Rusia nu se mulțumește de a fi luat o parte mare și frumoasă din Vatra Moldovei, ci voiește să-și ia și**

sufletele ce se aflau pe acest pământ și să mistuiască o parte din poporul român”.

Tocmai de aceea, autorul cărții subliniază eficacitatea propagandei unioniste a refugiaților ardeleni și bucovineni ajunși, datorită războiului, în Basarabia, dar și a activității unor mari cărturari români - printre care Onisifor Ghibu, Constantin Stere, B. P. Hasdeu, Octavian Goga și Ion Nistor - care au dat un imbold și mai mare **luptei naționale din Basarabia**. Pe baza revigorării limbii, credinței și tradițiilor românești de la est de Prut, s-a vorbit atunci cu nostalgie despre Patria-Mamă și despre frații români de pe ambele maluri ale Prutului.

După dezmembrarea Imperiului Țarist, în urma **Revoluției ruse** (februarie 1917), când țarul Nicolae al II-lea a fost silit să abdice, a apărut oportunitatea pentru popoarele fostului Imperiu Țarist de a-și hotărî singure destinul, iar pentru **Basarabia** acest eveniment istoric a reprezentat momentul crucial în accelerarea luptei pentru afirmarea identității naționale și pentru propria organizare, pe baza principiului autodeterminării. Astfel, după ce prof. **DAN RAVARU** face o analiză pertinentă a situației politice, economice și militare din Rusia și din Basarabia, domnia sa ne dezvăluie în această carte faptul că la sfârșitul lui martie și începutul lui aprilie 1917 s-a realizat prima etapă spre autodeterminare a românilor din Basarabia, prin înființarea, la Chișinău, a **Partidului Național Moldovenesc**. În programul formațiunii politice nou-înființate erau stabilite viitoarele direcții de acțiune ale românilor basarabeni: dobândirea drepturilor cetățenești și naționale, o largă autonomie, elaborarea de către un Sfat al Țării a legilor care priveau viața internă, înfăptuirea reformei agrare, desfășurarea învățământului și a slujbelor religioase în limba română etc. La conducerea Partidului Național Moldovenesc se afla un comitet ce cuprindea nume ilustre ale vieții publice din Basarabia: Vasile Stroescu (președinte), Pantelimon Halippa, Pavel Gore, Vladimir Herța, Daniel Ciugureanu, Ion Pelivan, Ion Codreanu și transilvăneanul Onisifor Ghibu.

Odată cu formarea guvernului rus al lui Kerenski (august 1917) și, apoi, după lovitura de stat bolșevică a lui V. I. Lenin și crearea URSS (25 oct.-7 nov. 1917), Basarabia avea să-și declare autonomia și, mai târziu, independența. Astfel, în obținerea autonomiei teritoriale și politice a Basarabiei și, mai apoi, a unirii cu România, un rol important l-au avut ostașii moldoveni. Marele miting ostășesc desfășurat la Odessa, la 18 martie 1917 - la care au participat circa 100.000 de ostași moldoveni - s-a pronunțat pentru autonomia țării. Primul **Congres al preoților din Basarabia** (19-24 aprilie 1917) deja evidențiasse că preoțimea basarabeană se înrolase în rândurile mișcării naționale, iar **Congresul ostașilor moldoveni** - desfășurat la Chișinău (20-27 octombrie 1917) - a proclamat autonomia teritorială și politică a Basarabiei, cu aproape trei luni înainte ca Sfatul Țării să proclame „Republica Moldovenească slobodă, de sine stătătoare și neatârnată.” Tot la 20 oct. 1917, la Chișinău, în cadrul primului **Congres al moldovenilor din Rusia**, se hotărâ constituirea **Sfatului Țării**, pentru administrarea «treburilor Basarabiei autonome». În fine, la 2 decembrie 1917, Sfatul Țării proclama **Republica**

Democratică Moldovenească. Această hotărâre reprezenta primul pas în lupta românilor basarabeni pentru autodeterminare. Declarația prevedea încredințarea puterii executive **Consiliului Directorilor Generali**.

Starea de anarhie militară produsă de retragerea soldaților ruși de pe frontul românesc a influențat decisiv soarta Basarabiei, care devenise un teritoriu cu multe tulburări violente și acte de anarhie produse de bandele bolșevice. Societatea basarabească a trebuit, astfel, să se transforme radical, *de jos în sus*, iar dezvoltarea sentimentului național românesc a dus la dominarea certă a vieții politice de către cei care doreau grabnic unirea Basarabiei cu România. În acest context, **intervenția Armatei Române în Basarabia** (ianuarie-martie 1918) a reprezentat o acțiune militară inițiată și derulată ca o necesitate strategică pentru asigurarea securității acestui teritoriu. Acțiunea s-a derulat în baza unei înțelegeri între aliații Antantei și a unor cereri de ajutor militar din partea Guvernului Republicii Democratice Moldovenești. Foarte interesantă este prezentarea de către prof. **DAN RAVARU** a contextului politic și strategic al trecerii Prutului de către Armata Română. Autorul analizează câteva elemente: a) incapacitatea Consiliului Directorilor de a controla situația în nou înființata Republică Democratică Moldovenească, amenințată de presiunile forțelor bolșevice aflate în curs de organizare pe teritoriul Basarabiei, a dus la solicitarea ajutorului din partea Guvernului României; b) interesul major al României de a beneficia, cu acordul reprezentanților Antantei, în teritoriul dintre Prut și Nistru de o zonă stabilă care să asigure securitatea comunicațiilor și accesul la stocurile de armament, muniții, alimente, medicamente etc.; c) amenințarea, din punctul de vedere al Antantei, cu extinderea bolșevismului din sudul Ucrainei, dar și interesul Puterilor Centrale de a flexibiliza pe românii angajați în negocierile de pace de la București au favorizat sprijinul ambelor grupări beligerante pentru intervenția militară română.

În aceste condiții, dezarmarea trupelor rusești bolșevice, care, trecând Prutul, ar fi putut aduce mari prejudicii Basarabiei în cazul în care ar fi fost înarmate, a fost coordonată și condusă de viitorul mareșal Constantin Prezan. Puținele forțe militare moldovenești nu puteau face față dezordinii din țară. Astfel, Sfatul Țării, prin adresele din 22 și 24 decembrie 1917 către guvernul român, cerea urgentarea trimiterii de trupe românești. În noaptea de 6/7 ianuarie 1918, Front-Odelu (conducerea bolșevică) a adoptat o hotărâre care prevedea arestarea directorilor generali și a fruntașilor moldoveni din Sfatul Țării, a ofițerilor comandanți de unități moldovenești și a fruntașilor basarabeni. Situația gravă creată a impus grăbirea intervenției românești, trimițându-se dincolo de Prut Divizia a 11-a Infanterie (sub comanda gen. Ernest Broșteanu). Alături de el, la comanda Armatei Române se afla și generalul vasluian Ion Rășcanu. Generalul Prezan, șeful Marelui Stat Major, s-a adresat populației din Basarabia cu o proclamație în care se sublinia că Armata Română nu avea conflicte cu locuitorii din Basarabia, ci numai cu rușii, deși s-a căutat rezolvarea problemelor pe cale pașnică.

Un alt pas în lupta pentru unire cu România l-a constituit obținerea **independenței Basarabiei** la 24 ianuarie 1918, proclamându-se Republica Moldovenească Independentă. În multe părți ale Basarabiei (Odessa, Bălți și Soroca) au avut loc adunări ale autorităților locale, în care s-au luat hotărâri privind unirea cu România. Rușii au reacționat trimițând noi trupe în Basarabia. Ideile unioniste erau susținute de publicațiile patriotice și de Comitetul Studenților Moldoveni din Basarabia.

La 27 martie/9 aprilie 1918 are loc ședința Sfatul Țării, în cadrul căreia s-a hotărât Unirea Basarabiei cu România. În fond, **unirea Basarabiei cu Țara-Mamă** era invitația românului de dincolo de Prut de a-l iubi cu Dumnezeu din el pe Dumnezeu celui de dincoace de Prut, fără a-i lua din taina existenței sale de zi cu zi. Un adevărat manifest l-a constituit poezia "Limba Noastră" a preotului basarabeian Alexei Mateevici.

În concluzie, acest volum evocator al cercetătorului **DAN RAVARU** reprezintă o dureroasă lecție de viață pe care istoria a dat-o poporului român, poate tocmai pentru ca noi să înțelegem clar faptul că istoria nu trebuie să mai fie lecția trăită, dar mereu neînvățată. Așadar, autorul ne invită să umblăm în lada de zestre a memoriei neamului românesc, tocmai pentru ca actul istoric al desăvârșirii statului național român să aibă din partea noastră dreptul la neuitare. Scrisă pe înțelesul tuturor, această carte generează emoții aparte și are o forță de sugestie impresionantă, autorul fiind un consecvent istoric care știe să marcheze așa cum se cuvine împlinirea Centenarului României Mari, celebrând aportul comunității vasluiane la acest ceas de sărbătoare prin scrisul său vivace și durabil.

Patriotismul – factor esențial al unității românilor

Vicu MERLAN

Zestrea principală a oricărui popor este tradiția. Aceasta formează în timp amprente ce se sădesc adânc în conștiința neamului, formând o structură aparte numită morfogenetica sau Egregorul Neamului Românesc.

Românii, ca oricare alt popor al Planetei, are o morfostructură unică, marcată activ de rezonanțe cu locul, cu obișnuințele, cu preocupările predominante, cu resursele biosferice etc. Toate acestea sunt predispoziții spre un *destin de neam*, de cultură, spre *infrastructura* a ceea ce numim patriotism. De-a lungul timpului populațiile carpato-danubiano-balcanice au purtat mai multe denumiri: pelagi, traci, geși, daci, români.

Așadar, în timp, dar și pe un spațiu determinant, poporul roman și-a format o matrice constituțională, matrice ce s-a dezvoltat, a evoluat sau involuat, în funcție de factorii care i-au apărut, dar mai ales de

intențiile colective ce implicau curaj debordant, acțiuni responsabile, omenie, altruism, ajutor fratern etc.

Ancorele fraterne se întâlnesc în toate locurile unde au locuit și s-au osârdit populațiile românești. Sufletul Neamului Românesc are profunde rezonanțe doar acolo unde românii s-au manifestat, au creat și s-au bucurat de roadele pământului.

Dorul de neam și de glie, de pământul bogat și variat, a fost *ancora subtilă* ce i-a atras magnetic pe toți cei care au plecat și pleacă de pe pământul strămoșesc.

Oriunde ne-am duce, esența noastră subtilă se manifestă acerb prin patriotism și dor de glia strămoșească. Orice element comun ce are analogii cu teritoriul românesc sau cu obiceiurile de acasă, produc vibrații vii în conștiința și sufletul nostru, oriunde ne-am afla, chiar la mii de km distanță de locul natal.

Pământul românesc a fost de-a lungul timpului ținta multor popoare barbare, a multora care au venit cu un singur scop: jefuirea avuțiilor, a recoltelor, a bunului cel mai de preț pământul.

Cel mai bun aliat al românului a fost Bunul Dumnezeu, ce l-a călăuzit la vremuri de restriște, l-a îndrumat să se ascundă în codrul des, sau chiar să lupte cu dușmanul nemilos. De aceea Bunul Dumnezeu i-a sădit adânc în suflet și conștiință dorul de glie, de păduri și râuri, tradiții și veselie.

Poporul român are sădită adânc în suflet, mai mult ca orice popor de pe Pământ, *Omenia*.

Respectul de străini, dăruirea altruistă, fără răsplată, sunt etaloane bine marcate, care se transmit din generație în generație la toate grupurile de români de pretutindeni.

Aceeași intensitate a Omeniei o întâlnim din Macedonia (la meglenoromânii) până dincolo de Nistru, la satele izolate din Transnistria și Ucraina, la satele de huțuli din Carpații Păduroși, la vlahii din Banatul sârbesc etc.

Omenia și blândețea românului sunt intrinseci, sunt legi ale firi, sunt daruri dumnezeiești sădite cu sfințenie în fiecare suflet românesc. Patosul de glie și neam reprezintă esența Egregorului Românesc.

Patriotismul a fost și este esența ce i-a îndemnat pe eroii noștri, pe câmpul de luptă din toate timpurile, la jertfa supremă, o jertfă în slujba gliei strămoșești, în slujba entității naționale. Pe eroii noștri i-a ținut în viață, de cele mai multe ori, dorul de familie și glie, dorul de eternitate.

Au fost și vor fi multe piedici în realizarea unității teritoriale, piedici care au fost și acum peste 2000 de ani în urmă, încă din timpul mărețului rege dac Burebista, însă, indiferent câte popoare barbare au trecut prin foc și sabie acest neam greu încercat, am rămas pe aceeași vatră strămoșească, ancorați profund prin ițele sensibile ale Sufletului Neamului Românesc.

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. Vlad Codrea,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, București

asist. univ. dr. Bogdan Rățoi,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. Arcadie M. Bodale, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

dr. Laurențiu Ursachi, Bârlad

dr. Laurențiu Chiriac, Vaslui

Prof. dr. Janeta Maria Pleșa-Iuga,

Timișoara

dr. Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimex SRL Bârlad

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Un domn al cuvântului și un neprețuit prieten al Bârladului, Ion N. Oprea

Dorina STOICA

Să scriu despre cărțile pe care le-a publicat INO (așa cum îi spun prietenii și are mulți și are buni prin toată țara și nu numai), ar fi un efort inutil deoarece fiecare dintre cărțile sale cuprinde spre final note cu toată opera acestui prolific autor și o listă lungă cu notele de lectură și cronicile despre cărțile sale scrise de cititorii săi, mulți și aceștia și răspândiți prin țară și prin lume. Despre domnia-sa poți citi și pe Wikipedia, acolo unde lesne găsești date despre personalități ale culturii naționale și internaționale.

Harnic și consecvent, abordând diferite genuri literare, navigând ca un temerar pe nesfârșitul internet de unde culege texte reprezentative, potrivite temei abordate, conectat prin email cu mulți autori, domnul INO ține pasul cu realitatea vremurilor pe care le trăiește, spirit tânăr, iscoditor și permanent creator.

Răsfoind cărțile pe care aproape lunar autorul le expediază prin poșta colaboratorilor săi, poți avea în față o oglindă uriașă a lumii în care trăim, cu bune dar și cu rele, un fel de mozaic captivant, util pentru documentariști și nu numai. Cărțile pe care le-a publicat octogenarul ziarist și scriitor ar putea umple câteva rafturi dintr-o mare bibliotecă și sunt material documentar oricărui căutător de informații din domenii umaniste, sociale, literare, artistice, memorialistice, istorice, geografice, politice și chiar religioase.

În anul 1951 domnul Ion Oprea termina cursurile liceului Gheorghe Roșca Codreanu! Eu mai aveam un an până să mă nasc! Parcă nu-mi vine să cred că sunt contemporană cu domnia sa și totuși sunt! Anul acesta minunatul journalist, scriitor și om de omenie a împlinit venerabila vârstă de 86 ani.

Pe mine mă lasă fără cuvinte de fiecare dată când ocazional, din păcate atât de rar, domnia sa vine la Bârlad la câte un eveniment cultural. Aspectul fizic ce nu trădează anii, acuratețea simțurilor, vioiciunea, erudiția dar mai ales bunătatea, toate acestea la un loc te fac să privești trecerea anilor cu seninătate și fără teama că timpul este dușmanul nostru numărul unu.

S-ar cuveni ca Bârladul – nu numai Bârladul, VASLUIUL, cei de la HUȘI - să-i dedice un eveniment special și să-l sărbătorească, dându-i considerațiunea pe care o merită din plin. Aș merge mai departe (ofensând poate pe unii, pe alții) considerând că merită titlul de Cetățean de onoare! Consecvent și neobosit, de cele mai multe ori pe banii dumnealui publică autori neconsacrați, scoate din negura uitării personalități culturale, istorice sau religioase aproape uitate dând dovadă de respect pentru om și pentru cuvântul scris, având convingerea că prin munca sa va lăsa celor ce vor urma mărturie ale epocii în care a trăit și pe care a reprezentat-o și încă o reprezintă cu cinste. Asemenea vechilor cronicari, însă cu mijloace moderne, cu spiritul mereu treaz de journalist profesionist, scormonește trecutul foarte îndepărtat (fiind pasionat de civilizația dacilor), dar are ochiul mereu atent și simțul critic treaz îndreptat spre contemporaneitate.

Mă încercă o mare emoție dar și recunoștință amestecată cu imposibilitatea de a dăru și eu măcar prin cuvinte în aceeași măsură în care îmi dăruiește domnia sa lună de lună cărți voluminoase, muncă adunată, efort intelectual dar și spațiu în cărțile dumnealui unde mă publică.

Împătimit istoric al presei moldave în mod deosebit, necunoscut atât cât ar merita și neapreciat la justa sa valoare, Ion N. Oprea merită un loc de cinste în bibliotecile noastre, în istoria literaturii române măcar în calitate de cronicar, dacă nu de scriitor și mai ales merită prinusul de dragoste, prețuire și admirație acum, la împlinirea acestei frumoase vârste. Pot afirma cu multă convingere că poate sta alături de alți jurnaliști și autori mai tineri egalându-i și chiar putând să-i întrecă. Deși, INO, cu ani mulți în presă, poate unul din cei mai longevivi – arhivele o spun – nu i s-a recunoscut, încă, nici calitatea de profesionist în domeniu, când a reapărut UZP, ca jurnalist ce este, a fost printre primii care i-a salutat și le-a relatat bucuriile și speranțele sale...

Scurtul meu elogiu se încheie aici! Am dorit să-i adresez doar un mesaj de suflet, din suflet și să-l asigur că pentru mine este un exemplu de perseverență, de temeritate în a înfrunta vremurile, mereu având condeiul harnic și mintea trează.

Să sărbătorim împreună prin cuvinte, cu o mulțime de cărți în față un om de valoare, un bun creștin, un iubitor de neam și țară, un spirit înalt asemenea multor altor spirite alese pe care le-a dat Moldova mea iubită.

La mulți și rodnici ani să ne trăiești, prietene INO!